

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

På tal om språk -

Pedagogers förhållningssätt i förskolan
till barns användning av sitt modersmål
vid inläring av ett andraspråk

Författare
Sara Jeppsson
Veronica Nilsson

Handledare
Camilla Ohlsson

På tal om språk -

Pedagogers förhållningssätt i förskolan till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk

Abstract

Det här arbetet utgår från citat i Läroplanen för förskolan 1998, som tar upp barns språkutveckling och att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla modersmålet och det svenska språket. Syftet med examensarbetet är att undersöka pedagogers förhållningssätt till, och deras syn på, betydelsen av barns användning av deras modersmål när de lär sig ett andraspråk, i förskolan. Vi fokuserar oss på talspråket. Vi har använt oss av kvalitativ undersökningsmetod med intervju som datainsamlingsmetod.

I resultatet har vi kommit fram till vilket förhållningssätt pedagogerna har till barns användning av sitt modersmål, vid inläring av ett andraspråk. Det lyftes fram om betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk. Viktiga delar i förhållningssättet belyses, bland annat trygghet, motivation, intresse och samtal. Vår slutsats är att vi har funnit lika mönster i pedagogernas förhållningssätt, men att de även har olika tolkningar och olika variationer av svar.

Ämnesord: Pedagoger, förhållningssätt, modersmål, andraspråks inläring, språkets betydelse.

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.2 Bakgrund	5
1.3 Syfte	6
1.3.1 Problemformulering	6
1.4 Begreppsförklaring.....	7
1.5 Studiens fortsatta upplägg	8
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Språkets betydelse	9
2.1.1 Vad är språk?.....	9
2.1.2 Vad är ett modersmål och ett andraspråk?	10
2.1.3 Kultur och språk	11
2.1.4 Inläring av ett språk.....	12
2.2 Betydelsen av modersmålet för inläring av svenska som andra språk.....	13
2.2.1 Historik.....	13
2.2.2 Lära språk genom språk	14
2.2.3 Ålderns betydelse vid inläring av ett andraspråk	16
2.2.4 Övergång mellan språk.....	17
2.2.5 Växla språk.....	18
2.2.6 Hinder i språkinläring.....	18
2.2.7 Fördomar	19
2.3 Pedagogers förhållningssätt.....	19
2.3.1 Förhållningssätt gentemot barn	20
2.3.2 Förhållningssätt i arbete med barn	22
2.3.3 Förhållningssätt gentemot föräldrar	24
2.4 Problemprecisering.....	24
3. Metod del.....	26
3.1 Metodbeskrivning.....	26
3.2 Etiska övervägande	27
3.3 Urval.....	27
3.3.1 Presentation av intervjupersonerna	27
3.4 Bearbetning och genomförande av intervjuer	28
3.5 Tillförlitlighet	29
3.6 Metodkritik.....	30
3.7 Val av analysmetod	30
4. Resultat.....	31
4.1 Redovisning av resultat	31
4.1.1 Språk.....	31
4.1.2 Inläring och betydelse av ett språk	32
4.1.3 Pedagogers förhållningssätt.....	37
4.2 Analys.....	43
5. Diskussion	46
5.1 Slutliga kommentarer	51
6. Sammanfattning	53
Referenser.....	55
Bilaga 1	58

Förord

Under denna period som vi har arbetat med vårt examensarbete har vi fått fördjupade tankar och kunskaper om vårt undersökningsområde tack vare all forskningslitteratur och de pedagoger som ställt upp i vår undersökning. Dessa tankar och kunskaper kommer vi ha stor nytta inför vårt framtida yrkesval.

Vi vill tacka alla som har ställt upp och hjälpt oss under arbetets gång. Ett stort tack till de pedagoger som valt att sälla upp i vår intervju. Stort tack även till vår handledare Camilla Ohlsson och vår coachinggrupp. Vi vill även tacka våra familjer, alla våra nära och kära som under denna period stöttat, uppmuntrat och hjälpt oss.

Kristianstad januari 2007

Sara Jeppsson & Veronica Nilsson

1. Inledning

Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10).

Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling...
(Utbildningsdepartementet, 2001, s.10)

I Läroplanen för förskolan 1998 står **det att barn med annat modersmål än svenska, ska med förskolans hjälp få möjlighet att utveckla både sitt modersmål och det svenska språket. Förskolan skall lägga vikt på att stimulera varje barns språkutveckling** och som pedagog är det vårt uppdrag att följa Lpfö98. Genom dessa har vi fått fördjupade tankar om modersmål, inläring av ett andraspråk och pedagogers förhållningssätt i förskolan. Som blivande pedagoger i förskolan behöver vi kunskaper om barns språkutveckling för att vidare kunna se vad som kan göras. Vi har i vår utbildning fördjupat oss genom tidigare forskning för betydelsen av barnets modersmål, för deras inläring av ett andraspråk.

1.2 Bakgrund

I dagens mångkulturella samhälle, med förskola och skola som gemensamma nämnare, anser vi att språk är en förutsättning för att klara sig i samhället. Det är viktigt med språk för att människor ska kunna kommunicera med varandra, språket hjälper oss att tänka, det gör oss delaktiga, det får oss att känna gemenskap, påverka, uttrycka åsikter och tankar samt att skaffa ny kunskap. Skolverket (2003) styrker detta och tillägger att genom språket får barnet sin identitet och kultur.

Människor lämnar sitt hemland av olika skäl. När människor har flyttat möter de inte bara ett nytt land, de möter också ett nytt språk, en ny kultur med andra traditioner och trosuppfattningar.

Under vår utbildning har vi blivit uppmärksammade om pedagogers förhållningssätt i förskolan och skolans verksamhet. Som blivande pedagoger i förskolan vill vi få mer kunskap i barns inläring av ett andraspråk och vilken betydelse modersmålet har samt vilket förhållningssätt pedagoger har till barns användning av sitt modersmål ute i förskolans verksamhet. Gren (2001) betonar att pedagogers förhållningssätt är viktigt för kvalitén på förskolan, för hur grundläggande barnen tar till sig uppfostran, omsorg och undervisning i förskolan. Vi har genom tidigare forskning uppmärksammat att det finns olika tankar kring

betydelsen av barnets modersmål för inläring av ett andraspråk. Majoriteten av forskare, som vi lyfter i arbetet, anser att modersmålet är av betydelse när barn lär sig ett andraspråk. När det gäller modersmålets betydelse menar Loken och Melkeraaen (1996) att vissa barn fått lära sig svenska utan att få hjälp via sitt modersmål. Ladberg (2003) menar å andra sidan att det går lättare för barnet att lära sig ett nytt språk om det samtidigt får ett bra underlag i sitt modersmål. Hon påpekar att språken kan hjälpa varandra i utveckling istället för att rivalisera.

Vi kommer att genomföra kvalitativa undersökningar, bearbetning av litteratur och forskning. Under vår lärarutbildning har vi lärt oss att vara kritiska och ifrågasätta den information och den kunskap vi möter samt vilka situationer vi kan möta i vårt arbete som pedagoger i förskolan. Undersökningen kommer att rikta sig mot förskolan, med barn i ålder tre till fem och vi lägger fokus på talspråket.

1.3 Syfte

Vår undersökning fokuserar på vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sina modersmål vid inläring av ett andraspråk och på hur pedagoger ser på betydelsen av barns modersmål när barnen lär sig ett andraspråk.

1.3.1 Problemformulering

- Vilket förhållningssätt har pedagoger till barns användning av sitt modersmål för inläring av ett andraspråk?

1.4 Begreppsförklaring

Här ger vi förklaringar på centrala begrepp vi valt att använda i arbetet och anser behövs förklaras.

Förhållningssätt - som man har till en viss företeelse, eller till något i ett större sammanhang - visar både hur man teoretiskt ställer sig, och hur man agerar i praktiken. Förhållningssättet kan sägas koppla ihop teorin, alltså de medvetna tankarna på hur man når ett mål, och praktiken, som då innebär hur man beter sig för att nå målet

Pedagog/förskollärare – personer som arbetar på förskolan med barn i ålder 0-6 år.

Förskola – pedagogisk verksamhet för inskrivna barn i åldern 0-6. Tidigare benämnt som dagis.

Modersmål – det språk som barn lär sig först (förstaspråk)

Andraspråk/Nytt språk – språk som lärs in sedan individen helt eller delvis tillägnat sig sitt förstaspråk (modersmål) och vars inläring äger rum i en miljö där språket används i naturlig kommunikation. I vårt arbete menar vi att ett andraspråk är svenska.

Läroplanen för förskolan 1998/Lpfö-98 – läroplan, riktlinjer för verksamheten inom förskolan sedan 1998.

Språk/Talspråk – Ett språk man talar.

Modersmål- /Hemspråklärare – Lärare som stöder barns modersmålsutveckling i förskolan

Barn – Barn i förskoleålder, noll till sex år.

1.5 Studiens fortsatta upplägg

Vi kommer att fortsätta examensarbetet med en litteraturgenomgång som behandlar valt forskningsområde. Vi börjar med att skriva om språkets betydelse där vi går in på vad språk/modersmål och vad ett andraspråk är. Vi tar även upp om kultur och språk och inläring av ett språk. Vi går sedan in på betydelsen av modersmålet vid inläring av svenska som andraspråk. Där tar vi bland annat upp om historik, lära språk genom språk, ålderns betydelse samt övergång mellan språk. Detta leds sedan in på pedagogers förhållningssätt gentemot barn/arbete med barn och gentemot föräldrar. Efter litteraturgenomgången beskrivs problemprecisering. Därefter beskrivs metoden om hur vi har lagt upp och gått till väga i vår undersökning. Därefter redovisas resultatet och analys som följs av diskussionen och sammanfattning.

2. Litteraturgenomgång

2.1 Språkets betydelse

Nauc er, Welin och  rgren (1989) menar, att för att kunna fungera med andra människor och utvecklas själva är vi beroende av vårt språk. De påpekar också att det  r svårt att beskriva vad det  r man kan, när man kan ett språk. Det  r när vi kommer i kontakt med människor som har ett annat språk, som vi verkligen vet hur beroende vi  r av vårt eget språk.

2.1.1 Vad är språk?

Vi kommer i detta kapitel presentera vad språk överlag  r, men fokuserar i resterande arbete på talspråket.

Språk är ett sätt att kommunicera, att samtala med andra. Det hjälper människor att tänka, lösa problem, få nya kunskaper, dra slutsatser men även att minnas och att bearbeta känslor och upplevelser, (Ladberg, 1996; Nauc er m.fl., 1989; Eriksen Hagtv t, 2004; Ladberg & Nyberg, 1996). Säljö (2005) hänvisar till Vygotskij som menade att ”språket först fungerar som en resurs för att kommunicera med andra människor, och därefter som en resurs för att tänka” (s.41). Enligt filosofen Vygotskij ingår språket i social kompetens och denna sociala kompetens är en bas för människors utveckling. Social kompetens innebär alla former av samspel. Alla förmågor barnen har, utvecklas i socialt samspel. Samspelet lägger alltså grunden för utveckling hos människan (Strandberg, 2006). Språk är en kommunikativ förmåga, men det ger även en grupptillhörighet. Språket hjälper människan att kunna beskriva och berätta om h r och nu och även berätta dåtid och framtid (Nauc er m.fl., 1989). Vygotskij menar att språket är viktigt för barns inlärning. Han betonar språket och dess funktion för grunden till all intelligensutveckling. Filosofen Piaget instämmer att språket har stor betydelse, men menar att språket inte är grundläggande eftersom ”i första hand  r det barnets utvecklingsstadium som  r bestämmande för barns språkutveckling” (Lindén, 1993, s.22).

Till skillnad från djuren har människan språket som redskap. Genom språket kan människan förmedla till andra om vad som hänt och kommer att hända. Människan kan även genom språket berätta om sina erfarenheter och om samhällets uppbyggnad. Människan föds in i ett samhälle med alla dess funktioner, allt som används i samhället. Människan kan genom skrift

och samtal lära om vad som hänt och lära sig av sina misstag och kan med språket föra vidare sina erfarenheter (Säljö, 2005). Säljö poängterar att samtalet är det viktigaste för lärande. Människan behöver inte själv ta reda på all den kunskap hon behöver, utan kan genom samtal med andra människor ta del och lära av andras erfarenheter.

Utan språk, alltså kroppsligt, verbalt och skrift skulle människan vara bunden till sina egna erfarenheter, d.v.s. vi skulle inte kunna förmedla erfarenheter emellan oss (Skuttnabb-Kangas, 1981). "Ord är det viktigaste medlet människor har för att nå varandra och för att formulera det som sker i världen" skriver Hagtvert Eriksen (2004, s.50), som menar att ord bara är ett av många sätt att kommunicera på. Orden får människor att tänka om abstrakta saker och gör att människan får en djup social kontakt och känner närhet med andra. Man kan med ord samtala om här och nu men orden ger även en möjlighet att samtala om framtid och dåtid. Säljö (2005) menar att språket hos människan är levande och i ständig rörelse och utveckling. Språket är något som människan lånar d.v.s. det ändras och utvecklas under människans levnadsår. Språket fylls med människans egna erfarenheter och det utvecklade språket förs sedan vidare till nästa generation. Därför utvecklas språket och förändras hela tiden.

2.1.2 Vad är ett modersmål och ett andraspråk?

Ordet modersmål kommer ursprungligen ifrån "mor [och] det språk som modern talar" (Skuttnabb-Kangas, 1981, s.22). Men det behöver inte vara den biologiska modern som talar språket, utan den person som har en regelbunden och långvarig språklig kommunikation med barnet. Skuttnabb-Kangas framhåller även att ett barn kan få två modersmål. Detta genom att föräldrarna har olika modersmål och pratar lika mycket med barnet, på de båda språken. Barnet får två baspråk eftersom de lär sig båda språken samtidigt.

För att språket skall räknas som människans modersmål ingår det olika kriterier. Vissa kriterier måste uppfyllas för vad som benämns som modersmål.

1. Ursprung – Det språk man lär sig först
2. Kompetens – Det språk som man behärskar bäst
3. Funktion – Det språk man använder mest
4. Attityder – Det språk man identifierar sig med
5. Automatik – Det språk som man räknar, drömmer, tänker samt skriver på (Skuttnabb-Kangas, 1981).

Vad som är människans modersmål kan skifta, beroende på vilka av dessa kriterier man använder, men inte ursprungskriteriet. De övriga kriterierna har möjlighet till förändring och modersmålet kan därför inte ses som stabilt, utan ständiga förändringar är möjliga och är under process. Vi tolkar att Skuttnabb-Kangas menar att det finns olika teorier för vad som ska kunna benämnas som modersmål. Calderon (2006) instämmer till vissa delar av de teorier som Skuttnabb-Kangas beskriver, att modersmål är det språk barnet lär sig från födseln, men poängterar att modersmål är det språk som barnet lär sig före de fyllt tre år. Lär barnet in ett språk efter det fyllt tre år, är det ett andraspråk för barnet, ”[s]pråk som lärs in sedan individen helt eller delvis tillägnat sig sitt förstaspråk (modersmål) och vars inläring äger rum i en miljö där språket använd i naturlig kommunikation” (Nationalencyklopedin, 2007, <http://www.Nationalencyklopedin.se>).

2.1.3 Kultur och språk

”Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en dubbel kulturtillhörighet” (Utbildningsdepartementet, 2001, s.9). Språk och kultur hör ihop med varandra, menar Ladberg (2003). Varje språk bär på en kultur och när människan ska lära sig ett språk lär de sig även en kultur. Alltså är språk och kultur sammanlänkade med varandra. När människor hälsar på varandra sker detta med ord, tonfall och kroppsspråk. Att hälsa på varandra i Frankrike görs på ett annat sätt än hur vi gör det i Sverige och det beror på att språk är nära knutet till kultur. Även Naucmér m.fl. (1989) anser att språk hör ihop med kulturen. Det är genom orden människan får kunskap om vad tidigare generationer kan förmedla. Genom kultur kommer även hur man kommunicerar under tiden man talar, kroppskommunikation med gester och mimik, samt seder och värderingar in. Hedencrona och Kós-Dienes (2003) instämmer och hävdar även att allt inte kan uttryckas med ord, utan mycket uttrycks genom kroppsspråk, tonfall och den situation som styr samtal. För att förstå vår samtalspartner går det lättare om vi vet något om dennes bakgrund, eftersom språket, kroppsspråket och tonfallet hör samman med kulturen. Ju mer vi vet om vår samtalspartners bakgrund desto lättare är det att förstå varandra när vi samtalar.

Naucmér m.fl. (1989) poängterar att språk och kultur hör samman genom att miljön formar språket. Var människan befinner sig är betydelsefullt för vilka ord som användes. Ordet snö används exempelvis av samer, men de har nio olika ord för snö. Betydelsen av snö för människor som bor i Afrika är inte lika viktig, men däremot är det mer betydelsefullt att

använda ord som sand och att använda flera ord för sand. Människan använder de ord hon behöver beroende på vilken situation ordet används i. ”Många företeelser är emellertid specifikt kulturberoende så att ’samma ord’ står för lite olika innehåll i de båda språken, vilket gör att man associerar eller värderar orden på olika sätt i modersmålet och i svenska” (Naucclér m.fl., 1989, s.24-25). Naucclér m.fl. (1989) menar även att ordens innebörd varierar beroende på personernas olika ålder, mognad och intressen. Människor från olika miljöer ser olika på ordens innehåll, även om orden har samma innebörd.

Enligt Hedencrona och Kós-Dienes (2003) hör språket ihop med kulturen eftersom det finns ord som inte används i alla kulturer. I Sverige finns exempelvis ord som sambo och pappaledighet. I det svenska språket behöver vi ibland låna ord som förklarar något som inte finns i det svenska språket, exempelvis sushi. De nämner vidare att ”[s]pråk och kultur lever i symbios med varandra. Man kan lära sig mycket om en kultur genom att studera språket och dess förändringar. Ordförrådet avspeglar i vilka naturliga förhållanden och i vilken materiell omgivning kulturen lever” (Hedencrona & Kós-Dienes, 2003, s.19).

2.1.4 Inlärnin g av ett språk

Under hela tre-femårsåldern förfinar och använder barnen de språkliga redskapen som de utvecklats under de tidiga åren. Barn förhåller sig individuellt till språk, men vissa liknelser i tre- till femårsålder är bland annat att fantasin hos barnen är levande, de är kreativt skapade genom att uppfinna ord och att de leker med språket. I social kontakt med andra människor utvecklas språket hos barnet. Barnen får i denna ålder en ökning av avancerade ord, desto äldre barnet blir desto mer avancerat språk får de. De flesta ord och begrepp behärskas bra. Genom användning förbättrar de språket (Hagtvert Eriksen, 2004). Det är lättare att få flyt i och behärskning av talspråket gällande uttal och grammatik, ju yngre människan är när hon lär sig språket. Det kan vara för sent att lära sig språket *riktigt* när man blir äldre d.v.s. för sent för att få ett flyt och behärskning gällande uttal och grammatik. Om en person inte använder sitt språk kan språket gå tillbaka tillfälligt eller försvinna helt. Genom användning av språket så håller man det vid liv (Ladberg & Nyberg, 1996).

För att barnet ska lära sig ett språk behöver språket talas av de människor som barnet tycker om, människor som är känslomässigt viktiga för barnet och några som barnet vill vara nära. Om de människor som barnet tycker om talar flera språk, kan även barnet lära sig flera språk. Det finns på så sätt ingen gräns för hur många språk ett barn kan lära sig. Men den huvudsakliga anledningen till att människan lär sig ett språk är för att göra sig förstådd

(Ladberg, 1996). Talspråket utvecklas genom samspel med omgivningen/personer i barnets omgivning. Den talspråkliga utvecklingen kommer inte automatiskt utan den är beroende av miljön (Eriksen Hagtvert, 2004). Barn lär sig vad de är i behov av och detta innebär om barnet behöver språket, lär de sig språket. Därför är den bästa språkträningen att sysselsätta sig med aktiviteter där språket behövs. Det som ökar barnets möjligheter att tillägna sig ett språk är barnets självförtroende, trygghet och motivation (Naucleur m.fl., 1989). Calderon (2006) menar att det krävs att barnet omges av vuxna som är aktivt deltagande och stöder barnets språkutveckling. ”Barns användning av språket växer och utvecklas i olika sociala situationer” (s.13). I språket lär sig barn även ”normer, värderingar och regler – även språkliga sådana, som tillhör den familjen de växer upp i” (s.18). De betonar även att språkutvecklingen och identitetsutvecklingen utvecklas parallellt och hör ihop med varandra. Barn som är trygga i sig själva och har ett utvecklat modersmål lär sig ett nytt språk med hjälp av att få öva, lyssna och pröva i lekfulla situationer. Ladberg (1996) poängterar även att det är viktigt att barn har självförtroende att kommunicera. Annars kan det leda till att barnet inte vill vara med i lekar och aktiviteter där det förekommer språklig kommunikation. Ladberg menar att barn plockar upp ord i meningar som vuxna säger. Alla barn lagrar ord innan de använder dem, det vill säga att de har större passiva språkkunskaper än aktiva. Barnen kan sedan efter behov aktivera de passiva språkkunskaper och använda dem. Naucleur m.fl. (1989) pekar också på hur barnets språkutveckling utvecklas parallellt med begreppsuppfattning. Samtidigt som barnet förstår omvärlden och skapar bilder så lär de sig även ord för detta. Det kan även hända att barnen lär sig ord som de inte förstår den fulla innebörden av.

2.2 Betydelsen av modersmålet för inläring av svenska som andra språk

2.2.1 Historik

När invandring ökade i Sverige började det diskuteras hur pedagogerna i skolan bäst skulle stödja dessa barns språkutveckling. Det handlade om frågor som om det var viktigast att lära barnen svenska först eller om barnen skulle utveckla sitt modersmål först. Diskussionen handlade även om ifall båda språken skulle få stöd samtidigt.

Innan och fram till 1975 inriktade det svenska skolsystemet sig först på att ge barnen som invandrat stöd i det svenska språket (Håkansson, 2003). Men 1975 blev det en ändring i den invandrapolitiska propositionen, som innebar ett helt nytt sätt att se på invandrarnas språkliga

situation. I denna proposition, d.v.s. det beslutsförslag som regeringen överlämnar till riksdagen, uttrycktes att det var skolan som hade ansvar för att invandrabarnen skulle få stöd i både sitt modersmål och andraspråk. Barnen skulle få möjlighet att få undervisning i båda språken, sitt modersmål och svenskan. Denna lag trädde i kraft 1977 och fick namnet ”hemspråksreformen” (s.76). Samma år ändrades även ordet hemspråk, till att istället heta modersmål. Det skall även i förskolan ges möjlighet för barnen att utveckla båda sina språk, detta i form av modersmålsstöd. Mellan 1977-1990 växte graden av modersmålsstöd starkt i förskolan, men runt 1992 sjönk elevantalet med modersmålsstöd från 17 955 till 11 718 mellan år 1990 till 1992, inte på grund av att invandringen sjönk utan att modersmålsstödet som sjönk. Efter 1992 har elevantalet med modersmålsstöd fortsatt att sjunka. Detta kan delvis bero på det ekonomiska läget, men även att det både finns en osäkerhet i vilka metoder som bör användas och brister med organisationen (Håkansson, 2003).

”Minst vart fjärde barn som växer upp i Sverige idag har sina rötter i andra delar av världen. Antingen är de själva födda i ett annat land eller så är deras föräldrar det” (Calderon, 2006, s.5). Calderon lyfter även fram att av alla barn på förskolan är det 13-15 procent som har annat modersmål än svenska. Skolverket (2003) har genom en undersökning kommit fram till att år 2001 var 13 procent barn med annat modersmål än svenska som fick modersmålsstöd. Det blir 1,5 procent av alla barn i förskolan. Det är många kommuner som har lagt ned modersmålsstödet; år 2001 var det bara 52 av 289 kommuner som erbjöd modersmålsstöd. Detta berodde på exempelvis besparingskrav och att det inte fanns någon lagstadgad skyldighet att erbjuda kommunerna modersmålsstöd. Därför blev nedläggning en prioritering på listan på kommunernas besparingsobjekt.

2.2.2 Lära språk genom språk

Enligt Calderon (2006) finns det inget begränsat språkutrymme i hjärnan. Flerspråkiga människor lär sig ett nytt språk lättare, så barn kan lära sig många språk bara de växer upp i en omgivning som kan stimulera alla språken. Det är viktigt med stimulans för att lära sig språk. Loken och Melkeraaen (1996) menar att det finns många olika åsikter om hur man ska gå till väga för att stimulera språkutveckling. Författarna betonar att deras och många andras erfarenheter är att inläringen av ett nytt språk bör gå över hemspråket, för att få en bra andraspråkutveckling. Det är vidare viktigt att barn känner trygghet när de ska lära sig ett nytt språk, anser Ladberg och Nyberg (1996). Att det finns någon person som kan barnets språk,

underlättar för barns inläring av ett nytt språk. På så sätt byggs det broar från det språk barnet kan till det nya språket. Genom hemspråksstöd blir det lättare att lära sig ett nytt språk. Ladberg citerar följande ur (Skolverket, 2002); ”Det finns till och med forskning som visar att det går bättre att lära sig ett andraspråk om man samtidigt får en god grund i sitt förstaspråk. De båda språken behöver inte konkurrera, utan kan fungera som stöd för varandra” (2003, s.14).

Vidare nämner Ladberg och Nyberg (1996) att språken stödjer varandra och hemspråksstöd gör det lättare att lära sig ett nytt språk. Detta styrker även Loken och Melkeraaen (1996), som menar att det är viktigt att förskolan arbetar konkret och målinriktat för att utveckla barnens modersmål och det nya språket. Det finns dock även de barn som har lärt sig svenska utan något stöd i sitt hemspråk, men dessa barn är få. Att barn inte får stöd i sitt hemspråk kan oftast bero på att det inte finns någon hemspråkassistent som kan försäkra sig om att barnet förstår och att de själva blir förstådda. Barnet har lärt sig det nya språket utan att gå vägar över hemspråket. Ladberg och Nyberg (1996) anser att det kan ta längre tid för barnet att lära sig ett nytt språk om det är ensamt om sitt hemspråk. Detta kräver en stor satsning av både barnet och omgivningen.

Ladberg och Nyberg (1996) påpekar att i vissa fall när barn inte lär sig det nya språket på ett tillfredställande sätt trots bra hjälp, är det viktigt att se hur långt de har kommit i språkutvecklingen i sitt modersmål. De menar att utvecklingen i barnets modersmål kanske har stoppats och på så sätt blivit ett hinder för att lära ett nytt språk. Det är viktigt att ge stimulans i båda språken för att båda ska utvecklas. Som Loken och Melkeraaen skriver, är det ”känt att ett välutvecklat hemspråk är den bästa utgångspunkten för att lära ett nytt språk. Man uppnår motsvarande nivå på den språkliga färdigheten på andraspråket som man har på sitt hemspråk” (1996, s.22).

Håkansson (2003) refererar till SOU 1997:121 där man poängterar att i skoldokumentationen står att, för en bra inläring i svenska behövs modersmålet. Men Håkansson menar att det inte finns studier som visar att det ena språket skulle hjälpa det andra. Det är ingen garanti att få en bra behärskning i sitt andraspråk bara för att man har det i sitt förstaspråk. Calderon (2006) hävdar en något motsatt åsikt: ”Väl utvecklade tidiga färdigheter på förstaspråket är den bästa förutsättningen för barnets framgång när det gäller att tillägna sig nästa språk” (s.18-19).

2.2.3 Ålderns betydelse vid inläring av ett andraspråk

Ladberg (2000) betonar, att modersmålet är mycket viktigt för intellektet eftersom barnet tänker mer obehindrat på sitt modersmål än vad de gör på det nya språket. Vi använder det vi redan kan, när vi lär oss något nytt. Vi relaterar till, jämför med och associerar till våra tidigare kunskaper och minnen. Men det finns en skillnad enligt Ladberg (1996) mellan hur vuxna och barn lär. Skillnaden är att barn lär genom att härma och lyssna medan vuxna relaterar till något de redan kan. Barn kan lära sig saker utan att förstå dess innebörd, och hela fraser utan att de har förstått varje ord. Calderon (2006) poängterar också skillnaden mellan hur vuxna och barn lär ett nytt språk. Åldern hos barnet har stor betydelse för utvecklingen av ett andraspråk. De barn som möter det svenska språket innan de fyllt sex år har en större möjlighet att utveckla ett infött tal. Barnen i förskolan har då en större möjlighet att lära sig ett andraspråk än barn som lär sig det svenska språket senare. Talapparaten hos barn som inte fyllt sex år har fortfarande en flexibilitet som gör det lättare för dem att forma ljud som inte ingår i deras förstaspråk, men de yngre barnen behöver däremot längre tid än de äldre barnen för att lära sig ord och struktur. Det är acceptabelt att säga fel när man är liten. Barnen klarar sig på ett begränsat ordförråd och enklare struktur eftersom de rör sig i vardagssammanhang, barnen behöver mest kunna om det som är här och nu. Barnen i förskolan har också längre tid på sig att lära sig svenska språket, andraspråket, "[m]en basen måste vara lagd i förskolan" (s 33). Naucmér m.fl. (1989) menar dock att det har med mognad i hjärnan att göra, hur lätt barn lär sig ett språk. Detta eftersom barn innan puberteten befinner sig i en period i livet där det är lättare för dem att ta till sig ett språk. Gällande inläringen av ett nytt språk är det uttalet som barnet lär sig både fortare och mer fullständigt än vuxna. Detta beror på att vuxna inte tänker på hur de formar de olika ljud i uttalen. Ju äldre vi blir desto mer låsta blir vi vid att använda de uttal vi har. Det kan för vuxna kännas mer tillgjort att använda nya uttal än när barn lär sig nya uttal. Just barn i förskoleåldern gissar sig till likheter och skillnader i språk omedvetet och de tillämpar även omedvetet språkets regler. Calderon (2006) anser att språkutvecklingen är som starkast när barnen är i förskoleåldern och de tidiga skolåren, detta visar både forskning och erfarenheter. Ladberg (1996) menar att "[j]u äldre barnet blir, desto mer skiljer sig inläringen av ett nytt språk från inläringen av modersmålet" (s.53).

2.2.4 Övergång mellan språk

Naucmér m.fl. (1989) poängterar att det har betydelse vilket barnets förstaspråk är, för att barnet ska kunna lära sig ett andraspråk. Författarna menar att med vissa språk är det lättare att lära sig det svenska språket, om barnet har till exempel engelska eller tyska som modersmål. De menar därmed att det finns fler likheter i dessa språk än vad det finns mellan svenska och till exempel kinesiska. Barn kan ha lättare att lära sig ett nytt språk om det nya språket har likheter med deras modersmål. Däremot påpekar Ladberg (1996) att det spelar ingen roll om språken uppvisar likheter och olikheter för barnet, men för vuxna är detta viktigt. Det viktiga för barnet är om det behöver det nya språket och det får tillfälle att lära sig det. Ladberg poängterar: ”Om ett barn har svårt att lära sig ett språk, beror det inte på något annat språk – utan på dåliga förutsättningar för *det* språket” (s.21). Dåliga förutsättningar är till exempel blockeringar, att de mött negativa reaktioner, att de fått få tillfällen att prata språket och om det är brist på motivation. Håkansson (2003) poängterar att alla världens språk tillhör olika språkstammar som sedan delas in i språkfamiljer. En språkfamilj kan innehålla ett eller flera språk och i varje språkfamilj har de samma basförråd. Detta innebär ord som berör kroppsdelar, längre räkneord, släktskap och husdjur. Ett exempel på denna indelning är att svenska tillhör den Indoeuropeiska språkstammen, och i språkfamiljen tillhör svenska det germanska språket. Till samma språkfamilj hör även danska, norska, tyska, engelska och isländska. Ladberg (1996) menar däremot att språkliga delar som grammatik inte är svårt för barn att använda eller att lära sig och just antalet språk är inga problem för dem att lära sig.

Ladberg (1996) ger exempel på barn som kommer till ett nytt land med ett nytt språk. När barn lär sig det nya språket faller modersmålet tillbaka för en tid. Detta beror på att det ofta kräver mycket koncentration när barn ska lära sig ett nytt språk. Loken och Melkeraen (1996) belyser den tysta period, som kan uppstå när barnet ska lära sig ett nytt språk. De förklarar att barnet tystnar när det inte gör sig förstådd, och då observerar barnet och lyssnar till språkljuden och iakttar. För att barnet ska orka vara nyfiken på omgivningen är det tvunget att det ska få känna trygghet, värme och att de ska få känna sig accepterade. Om barnet får känna detta så kommer det i sinom tid att börja prata. Calderon (2006) menar ifall ett barn verkar vara lugnt och tryggt under tiden det är tyst, vinner pedagogen inget med att försöka få barnet att prata innan det känner sig moget för det. Om pedagogen gör det kan språkutvecklingen hämmas för barnet. Om det tysta barnet däremot inte verkar må bra och inte har viljan att börja prata, bör pedagogen se efter vad som är den underliggande orsaken.

Vilken inställning föräldrarna har till det svenska språket, om föräldrarna vill att barnet ska bli tvåspråkigt eller inte påverkar barnets motivation och på så sätt barnets språkutveckling, (Naucmér m.fl., 1989). Det bästa är att föräldrarna pratar med sina barn på det språk som de behärskar bäst. På det språket kan föräldrarna bättre uttrycka sina känslor och det språket kan de använda lättast, när de uppfostrar sina barn (Calderon, 2006).

2.2.5 Växla språk

Att blanda språk är vanligt hos tvåspråkiga människor, anser Naucmér m.fl. (1989). Språkforskare kallar det för att växla mellan språk (Ladberg, 1996). När barn lär sig två språk samtidigt under tiden de är små, händer det att de blandar språken utan att tänka på det. Detta med anledning att de inte är medvetna om att de lär sig två språk. Även de barn som är över tre år och vuxna som lär sig språk kan blanda språken. De tar med delar från sitt förstaspråk till det nya. Att blanda språk betyder inte att man inte kan hålla isär språken. Det är helt naturligt att blanda språken och det är en utveckling mot en bättre behärskning av sitt andraspråk. Både barn och vuxna använder sig av de regler de redan kan i sitt förstaspråk när de använder sitt andraspråk (Naucmér m.fl., 1989). Det är helt naturligt att blanda språken och det är en mognadsprocess att kunna hålla isär språken. Barn använder de ord de kan på de båda språken och blandar på så sätt. Barn och vuxna kan använda och blanda språken, det kan göras till exempel när de inte kommer ihåg vad ett ord är på deras modersmål (Calderon, 2006). Det finns olika sätt att växla mellan språk. Att växla språk kan bero på att vissa ord inte finns på alla språk och då får människor säga ordet på det andra språket. Människan kan växla språk efter vem det är man talar med. Om en person inte förstår vad ett barn säger på sitt första språk, så använder barnet det språk som personen förstår o.s.v. (Ladberg, 1996).

2.2.6 Hinder i språkinläring

Ladberg och Nyberg (1996) poängterar vad som kan hindra barnet att lära ett språk, är om barnet känner distans till människor i sin omgivning. Då känner barnet att dens språk inte längre är viktigt. Barnet får svårare att lära ett nytt språk om det känner sig otryggt genom att det inte kan göra sig förstådd på sitt eget språk. En annan orsak kan vara att barnet bär på starka känslor som sorg och/eller skräck. De menar då att hjärnan är inriktad på andra saker och på så sätt blir det svårt för barnet att ta till sig ett nytt språk samtidigt. Naucmér m.fl. (1989) menar att stress och oro minskar barnets möjligheter till att lära sig ett nytt språk. ”Barn är sårbara när de ska lära sig något helt nytt – speciellt när de ska lära sig något som de tycker är

svårt” (Hagtvert Eriksen, 2004, s.33). När barnet ska lära sig ett andraspråk kan det vara ansträngande att tala ett språk som är främmande för barnet. Det kan även vara ansträngande att hitta rätt ord på det främmande språket (Ladberg, 1996).

Skuttnabb-Kangas (1981) tar även upp och ifrågasätter begreppet ”dubbel halvspråkighet” vilket innebär att ”[o]m man utgår ifrån möjligheten av fullständig tvåspråkighet, är dubbel halvspråkighet både för vuxna och för barn lätt att definiera och illustrera: den som behärskar sina *båda* språk sämre än motsvarande enspråkiga, är dubbelt halvspråkig” (s.262). Hon refererar till författarna Hansegård 1972 och Resolution 1973 när hon tagit upp ”dubbel halvspråkighet”. Skuttnabb-Kangas menar att man genom begrepp som dubbel halvspråkighet lagt över bristerna på individen. Det är ett sätt att föra över brister från skola och samhälle till individen. Detta leder till att bristen förs över på individen, som blir syndabocken i det hela. Det är inte hos individen det finns brister utan i de hjälplösa omständigheter och det språkliga förtryck som personen har upplevt. Skuttnabb-Kangas påpekar däremot att även om hon anser att ordet är negativt, är det bra att ordet framförts. På så sätt kan det bli diskussioner om förslag på praktiska åtgärder hur man kan förhindra ”dubbel halvspråkighet”.

2.2.7 Fördomar

Genom kunskapsbrist om andra människor och miljöer, uppstår fördomar och främlingskap. Det är viktigt att skaffa sig kunskap om andra kulturer som man möter och att synliggöra vår egen kultur (Naucleur m.fl., 1989). För det kan ofta uppstå fördomar om flerspråkighet av dem som inte har kunskap om det, menar Ladberg (1996). Fördomarna kan uppkomma genom att människor tror att det inte är bra att blanda språk och att barnen inte *kan* hålla isär dem. Det kan även innebära att olika människor tror att de måste överge sitt språk för att kunna lära sig ett nytt. Ladberg menar att det går lättare att lära sig ett nytt språk om man har sitt modersmål till hjälp. Många svenskar förstår inte hur viktigt det är för flerspråkiga människor att få tala sitt modersmål, eftersom många svenskar är ovana vid flerspråkighet. Det kan göra att många svenskar kan känna sig uteslutna eller illa berörda när de inte förstår vad som sägs. Familjer, både barn och vuxna, med annat modersmål än svenska kan därför känna sig tvungna att prata svenska med varandra.

2.3 Pedagogers förhållningssätt

Det förhållningssätt man har till en viss företeelse, eller till något i ett större sammanhang, visar både hur man teoretiskt ställer sig, och hur man agerar i praktiken. Förhållningssättet kan sägas koppla ihop

teorin, alltså de medvetna tankarna på hur man når ett mål, och praktiken som då innebär hur man beter sig för att nå målet (<http://susning.nu/F%f6rh%e5llningss%e4tt>).

Gren (2001) betonar pedagogernas förhållningssätt, med värdegrunden som bas. Gren menar att värdegrunden måste samordnas med pedagogens tanke, handling och vilja. Det krävs att pedagogen lägger ner en egen satsning på varje enskilt barn. Många tycker att det inte finns tillräckliga resurser, men man måste vara på sin vakt så att inte resursfrågan tar för stor plats och får all fokus, så att de etiska perspektiven kommer i skymundan. Att det är dåliga resurser behöver inte betyda att det är dålig kvalitet. Utan här får pedagogernas förhållningssätt stor betydelse i deras möten med barnen och detta kan även ha betydelse för förskolans kvalitet. Det är mötet med barnen som är det viktigaste och pedagoger måste jobba med sig själva i sitt förhållningssätt och som en resurs i arbetet.

Skolverket (2005) beskriver vad värdegrunden står för. Det handlar i högsta grad om relationer människor och hur vi behandlar varandra. Värdegrunden är det centrala i läroplanerna och ska genomsyra hela förskolans och skolans verksamhet (Skolverket, 2005, <http://www.skolverket.se/sb/d/830/a/4873>). I Lpfö98 står följande om vår värdegrund: "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen" (Utbildningsdepartementet, 1998, s.7).

2.3.1 Förhållningssätt gentemot barn

"Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande skall prägla arbetet i förskolan. Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov" (Utbildningsdepartementet, 2001, s.8). Tryggheten är A och O menar de pedagoger som har erfarenhet av att arbeta med flerspråkiga barn i förskolan. Genom trygghet och bekräftelse suger barnen in kunskaper. Finns trygghet och bekräftelse hos barnen, behöver pedagoger inte oroa sig om språket (Ladberg, 2003). Det är viktigt att pedagoger som arbetar med barn med annat modersmål än svenska i förskolan har kunskap om tvåspråkig utveckling och tvåkulturell utveckling. Det är bra att som pedagoger försöka tänka på vilka förväntningar som ställs vid arbete med barn med annat modersmål än svenska. "Det är också viktigt att man är medveten om sina egna normer och värderingar och att man försöker se dem utifrån för att därigenom lättare kunna förstå och respektera andra kulturers syn på barn och vuxna" framhåller Naucér m.fl. (1989, s.40). Pedagogens förhållningssätt gentemot elever kan få stor betydelse för hur

elever kommer att klara saker och ting. På de sätt som människor har tillit till varandra, så påverkas vårt sätt att vara mot dem. Det behöver inte endast vara det sätt vi talar med varandra, utan det kan också handla om hur vi förhåller oss till varandra genom t.ex. attityder och blickar. Allt vi gör påverkar den andra människan på något sätt (Bergem, 2000).

Under förskoleåren lär sig barn många saker som är betydande för språken. Det handlar om regler och normer, alltså hur man beter sig i olika situationer. Det kan handla om olika sätt att hälsa, hur man beter sig under matsituationer och klädvanor o.s.v. Detta lär sig barnen under uppfostran och genom att barnen iaktta andra människor. Äldre barn och vuxna i omgivningen blir på så sätt förebilder för barnet. ”Barn gör inte som du säger, utan som du gör” (Ladberg, 2000, s.40). Barnen tar till sig omgivningens värderingar, påpekar Ladberg (2000). Calderon (2006) menar att pedagoger ska se varje barn som en individ och att pedagoger behöver se varje barn där det är i sin utveckling det vill säga vilka resurser barnet redan har. Pedagoger ska visa respekt för barnen och stärka varje barns självbild.

Vidare framhåller Ladberg och Nyberg (1996) förhållningssättet till barns språk. Barn är väldigt känsliga för hur vuxna reagerar när de talar och på vilket sätt de talar. Om barnet märker att den vuxne reagerar negativt på barnets sätt att tala blir barnet osäkert. Ett barn som är osäkert på sin identitet har svårt med språket, kontakter och självförtroendet. Barnet vill inte vara annorlunda än de andra. Barn är väldigt känsliga för omgivningens reaktioner. Om barnet märker att andra beter sig konstigt mot dem, till exempel över deras tal eller utseende, kan det leda till att de inte vill tala sitt modersmål eller skäms över den person de är och för sitt modersmål. Det handlar på så sätt om barnets identitet när det inte vill tala sitt modersmål. Calderon (2006) menar att det finns studier om pedagogers förhållningssätt i förskolan, gentemot svenska barn och barn med annat modersmål än svenska. Barn som har annat modersmål än svenska får färre frågor av pedagoger, de ber barnen aldrig eller sällan att berätta händelser exempelvis utifrån en saga. Enligt Naucélér m.fl. (1989) finns det olika sätt hur pedagogen ska anpassa sitt sätt att när de talar med barn med annat modersmål än svenska. Man får inte glömma bort att de kunskaper om det svenska språket som tvåspråkiga har, inte alltid motsvarar för barnets ålder och den intellektuella nivå barnet har. Det är viktigt att pedagogen hittar en acceptabel språklig nivå när de samtalar med barnen.

Det är viktigt att pedagoger utarbetar ett arbetssätt som hjälper barn att utveckla både sitt modersmål och sitt andraspråk och att de blir delaktiga i båda kulturerna, menar Naucélér m.fl. (1989). När invandrabarn kommer till förskolan kommer de i kontakt med både vuxna och barn som har andra kulturer och språk. För att de kontakter barnen gör ska bli betydelsefulla för deras utveckling krävs det att pedagogerna har ett genomtänkt arbetssätt som hjälper

barnen. För att bemöta barn med annat modersmål än svenska måste den pedagogiska verksamheten utvidgas så att den kan ta in flera språk och kulturer. Personalen måste göra vissa förberedelser för att kunna planera och genomföra arbetet. Pedagogerna bör då skaffa sig kunskap om barns tvåspråkighets- och två kulturella utvecklingar och tänka på vilka förväntningar som ställs på personal i arbetet med barn som har annat modersmål än svenska. Pedagoger bör vidare försöka skaffa information om barnens modersmål och kultur. Barnens föräldrar och hemspråkläraren kan bidra med kunskap liksom erfarna kollegor (Naucmér m.fl., 1989).

”För att stödja barnen att utveckla en dubbel kulturtillhörighet måste personalen i förskolan utveckla ett interkulturellt förhållningssätt” enligt Calderon (2006, s.14). Omvärlden förändras hela tiden och pedagoger måste kunna möta detta. Pedagogen har som uppgift att förbereda varje enskilt barn för ett framtida liv i samhället. Barnet behöver utveckla många kompetenser både sociala och tankemässiga, för att kunna möta samhället. Det är i förskolan som pedagoger kan få barnen att känna lust och tillit till sig själva att de kan lära sig nya saker. ”Ett interkulturellt arbetssätt innebär att vara medveten om sin roll utifrån sin egen etniska bakgrund och att förstå hur ett mångkulturellt samhälle kan återspeglas i förskolan” (Calderon, 2006, s.14).

2.3.2 Förhållningssätt i arbete med barn

I Lpfö 98 står det att ”Alla som arbetar i förskolan skall samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling” (Utbildningsdepartementet, 2001, s.13). Genom att arbeta på ett målmedvetet sätt med språkutvecklingen kan pedagoger göra stora framsteg med barnens språk. Att arbeta systematiskt målinriktat behövs, för när barn lär sig ett nytt språk är barnet i ett sårbart läge. När pedagoger planerar sitt arbete måste de utgå från den barngrupp som finns på deras förskola. Barn är olika och pedagoger ska möta barnen där de är, för de har olika förutsättningar och erfarenheter. ”Det är viktigt att barnet uppmuntras att använda olika hjälpmedel så att språkförståelsen och barnets förmåga att uttrycka sig på hemspråket tas till vara samtidigt som det nya språket gradvis utvecklas” (Loken & Melkeraaen, 1996, s.25).

Som pedagog är det viktigt att man visar intresse och respekt för barnens språk och bakgrund. Pedagoger kan göra det genom att lära sig viktiga ord på barnets språk och lära sig sånger. Allt detta ger barnen positiva upplevelser och visar att båda språken är av betydelse. Pedagoger kan berätta för de andra barnen om de nya barnen som kommer till förskolan och på så sätt väcka intresse. Det blir ett välkomnande för de nya barnen om övriga barngruppen

exempelvis lär sig säga "hej" på de nya barnens språk. Barnets språk behöver sammanbindas med vad barnet upplever och de behöver därför höra nya ord flera gånger för att lära sig de. Vardagssituationer, rutiner och upprepade aktiviteter är på så sätt användbara, för "barnen får ord och uttryck för något som återkommer och som de känner igen" (Ladberg, 2003, s154-155). Pedagoger namnger och talar om det som sker i den dagliga verksamheten, på samma sätt som när pedagoger talar till små barn som ska lära sig sitt förstaspråk (Ladberg 2003).

Tillsammans med musik, sång och ramsor får barnen på ett lustfullt och lättare sätt lära sig språkets ord, ljud och satsmelodi. Musik, sånger och ramsor kan vara ett lättare hjälpmedel att minnas det nya språket för barn som ska lära sig svenska. Rytmer och musik gör det lättare att komma ihåg nya ord (Calderon, 2006). Att använda dessa hjälpmedel är ett bra sätt för att hjälpa barnens språkinläring, menar Ladberg (2003), där de får både språkets uppbyggnad och ljud och det blir en lustfylld upplevelse. De bästa sätten att ge barnen ett rikt språkmaterial, är att pedagoger använder sig av sagor och berättelser i barngruppen. Genom att pedagoger arbetar med att läsa böcker eller berätta sagor för barnen, får barnen ett rikt språk. Pedagoger kan väcka nyfikenhet och intresse hos barnen, så att de själva vill berätta. Barnen får grammatik, ord och uttal på köpet genom att berätta. Det är viktigt att pedagoger läser klassiska sagor som är typiska för vår och andras kulturer. I Lpfö98 står följande: "Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar... (s.12-13). [...] Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen får stöd och stimulans i sin språk- och kommunikationsutveckling..." (Utbildningsdepartementet, 2001, s.13-14).

Pedagogerna bör även utvärdera sitt arbete för att på så sätt kunna ha ett levande och verksamt förhållningssätt till vad de gör och till barngruppen. De saker pedagoger bör ha i tankarna när de arbetar med barn med annat modersmål är "att möta barnen där de är, att låta det ta tid/att upprepa, att förenkla" (Loken & Melkeraaen, 1996, s.37). För barnens språkutveckling är det viktigt att pedagogerna tar tillvara på alla de tillfällen som uppkommer i vardagen och att pedagogerna ger barnen stimulans till tänkande och skaparförmåga enligt Calderon (2006). "Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling..." (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10). Detta tar även Calderon (2006) upp och menar även att det är viktigt att pedagoger visar att det är accepterat att använda sitt modersmål på förskolan och att pedagogerna uppmuntrar barnen att använda modersmålet. Om pedagogerna inte gör detta kan effekten bli att barnens modersmål stannar i utvecklingen och det leder inte till att det svenska språket utvecklas. Detta gäller även barns tvåkulturella identitet. Pedagoger som har barn med annat modersmål än svenska på sin förskola får inte

glömma bort att barnen kan ha kontroll över sitt modersmål, även om barnet ännu inte har det över det svenska språket. Barnen kan ofta förstå mycket mer svenska än vad de kan uttrycka. Sist men inte minst: ”Varje förskola har sin egen situation och det kan därför vara olika saker som man behöver göra för att förbättra barnens språkliga utveckling” (Ladberg, 1996, s.93).

2.5.3 Förhållningssätt gentemot föräldrar

Calderon (2006) betonar att förskolan är en mötesplats för olika kulturer och för många föräldrar kan det vara första mötet med den svenska kulturen. Förskolan är till för barns utveckling och lärande. I förskolan ska det finnas ett bra samarbete med föräldrarna och förskolan ska ta hänsyn till barnens liv utanför förskolan, men ”viktigast är ett öppet och varmt förhållningssätt och en genuin vilja att förstå varandra” (s.12). Alla samtal med personal, barn och föräldrar angående värderingar och erfarenheter ökar samarbetet och förståelsen. Genom att personalen kan förklara det förhållningssätt och de regler som gäller, ges ökade möjligheter för föräldrarna till insyn och delaktighet. ”Förskolepersonalen blir för många föräldrar representanter för det svenska samhället. Vårt sätt att bemöta barn och föräldrar kan få stor betydelse” skriver Calderon (2006, s.15). Pedagoger ska visa respekt och stötta föräldrarna i barnens utveckling. Eftersom de ansvarar för en tillitsfull relation med föräldrarna. Pedagogerna måste nämligen ha fått föräldrarnas förtroende för att få barnen att känna sig trygga i förskolan. Barnen påverkas av omgivningens attityder till modersmålet och omgivningens attityder påverkar även barnets inläring av ett andraspråk. Det är därför viktigt att alla i omgivningen är positiva och stödjer språkutvecklingen hos barnet. Det är även viktigt att föräldrarna blir informerade av pedagogerna att de bör använda modersmålet med barnen både i och utanför hemmet (Calderon, 2006).

2.4 Problemprecisering

I Läroplanen för förskolan 1998 står: ”Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling (...) Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål” (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10). I den forskningslitteratur vi hänvisat till tar majoriteten av forskarna upp att barn behöver sitt modersmål när de lär sig ett andra språk. Trygghet, motivation, och behov är några av de saker som lyfts fram som viktiga aspekter för barns inläring av ett andraspråk. Pedagogers förhållningssätt är av stor betydelse för hur barnet

kommer att ta in ett andraspråk och hur de förhåller sig till barnets modersmål. Läroplanen för förskolan 1998 är pedagogers uppdrag att följa och vår undersökning riktar sig mot vilket förhållningssätt pedagoger har till dessa två ovanstående citat. Detta leder till vår undersökningsfråga:

- Vilket förhållningssätt har pedagoger till barns användning av sitt modersmål för inläring av ett andraspråk?

3. Metod del

3.1 Metodbeskrivning

Vårt forskningsområde fokuserar på vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk. Hur ser pedagoger på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk? När vi började vårt arbete bestämde vi oss för att undersöka området genom att göra en kvalitativ undersökning bestående av intervjuer. Valet föll på intervjuer eftersom kvalitativa undersökningsmetoder innebär att finna mönster och att tolka mönster. Forskaren har fokus på att studera hur människor uppfattar och tolkar något i omvärlden. Kvalitativa intervjuer ger de intervjuade utrymme att svara med egna ord. Intervjuaren får en inblick i hur den intervjuade uppfattar något fenomen, menar Patel och Davidson (2003). Vi kommer att genomföra intervjuer som innebär att vi båda kommer att medverka vid intervjutillfället.

Utifrån vårt syfte och vår problemformulering utformar vi intervjufrågor som behandlar vårt ämnesområde. Våra intervjufrågor syftar också till att låta informanterna beskriva hur de uppfattar och tolkar olika 'begrepp' inom vårt forskningsområde. Vi har valt att inte låta de intervjuade få ta del av intervjufrågorna, förrän under intervjun eftersom vi strävar efter att få spontana, direkta och personliga svar. Genom intervjuer anser vi, att det blir ett möte mellan oss och den intervjuade. Genom mötet vill vi kunna få öppna och mer innehållsrika svar. Vi kan även försäkra oss om att svaren kommer enbart från den intervjuade. Intervjuer, anser vi, är den bästa metoden för att söka svar på hur den intervjuade tänker i relation till ämnet och hur denne uppfattar ämnet för samtalet. Vi valde intervju som metod, istället för enkäter, eftersom intervjuer ger oss möjlighet att ställa följdfrågor, eventuella missförstånd kan rätas ut och det ger den intervjuade tillfälle att utveckla och fördjupa sina svar.

Intervjufrågor är standardiserade och semistrukturerade. I standardiserade intervjuer använder vi samma frågor i samma ordning vid alla intervjuer, men standardiserade intervjuer ger oss också möjlighet att vidareutveckla de frågor vi har. Beroende på de svar vi får kan vi ställa ytterligare frågor, som ger oss mer och djupare information och kunskap om vad den intervjuade uppfattar och tolkar vårt ämne (Patel & Davidson, 2003). Vi valde semistrukturerad metod för att vi ville ha färdiga frågor, men ändå låta den intervjuade utveckla sina svar. Den intervjuade har gott om utrymme att berätta utförligt i sina svar och kan utveckla sina synpunkter (Denscombe, 2000).

3.2 Etiska övervägande

Vi har tagit del av de etiska principerna i Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002). De intervjuade har fått ta del av vilka villkor som gällde för deltagandet i intervjun. De fick reda på hur undersökningen skulle ske, under intervjun fick de avbryta när de ville utan motivering och att de inte behövde svara på de frågor de inte ville. De intervjuade fick reda på att deltagandet var frivilligt och att intervjun är konfidentiellt. De intervjuade fick även efter transkriberingen godkänna sina svar och de får godkänna det innan arbetet publiceras.

3.3 Urval

Vi valde att begränsa vårt urval till intervjuer med tre pedagoger på tre förskolor, i södra Sverige. Vi utformade frågor så att de skulle vara övergripande och utförliga, genom detta skulle vi få ut så mycket information som möjligt av de intervjuade. Vi inriktade oss på pedagoger som arbetar med barn med annat modersmål än svenska. För vårt forskningsområde var det inte av betydelse om de hade specifika arbetsmetoder för barns modersmål för inläring av ett andraspråk. Vår fokus ligger istället på pedagogernas förhållningssätt gentemot - och om de har erfarenheter av barn med annat modersmål än svenska.

Vilka individer som ska medverka i vår undersökning avgörs i första hand av hur vi har formulerat vårt problem. Handlar det problemet om en specifik grupp individer, är det naturligtvis också dessa som måste ingå i vår undersökning, ... (Patel & Davidson, 2003, s.56).

3.3.1 Presentation av intervjupersonerna

Här kommer vi under fingerade namn, att presentera de pedagoger som deltagit i vår undersökning via intervjuer. Vi har valt att benämna dem vid P1, P2 och P3, (här står benämningen P för pedagog).

P1

Pedagog 1 är ca 50 år och har arbetat som pedagog i förskolans verksamhet i 30år. P1 arbetar på en förskola i en mindre stad i södra Sverige och har arbetat på den nuvarande avdelningen i ett och ett halvt år. Sammanlagt har P1 arbetat i 20 år på förskolor där det i barngruppen varit barn med annat modersmål än svenska. Den nuvarande barngruppen P1 arbetar med, består av 18 barn varav sju barn har annat modersmål än svenska.

P2

Pedagog 2 är ca 50 år och har arbetat i förskolans verksamhet i 27 år. P2 arbetar på en förskola i en mindre stad i södra Sverige och har arbetat på den nuvarande avdelningen i 15 år. P2 har arbetat några år på förskolor där det i barngruppen varit barn med annat modersmål än svenska. Den nuvarande barngruppen P2 arbetar på, består av 19 barn varav ett barn har annat modersmål än svenska.

P3

Pedagog 3 är ca 50 år och har arbetat i förskolans verksamhet i 25 år. P3 arbetar på en förskola i en mindre stad i södra Sverige och har arbetat på den nuvarande avdelningen i två och ett halvt år. Sammanlagt har P3 arbetat i ca 30 år på förskolor där det i barngruppen varit barn med annat modersmål än svenska. Den nuvarande barngruppen består av tolv barn varav två barn har annat modersmål än svenska. Pedagogen arbetar även med Tecken Som Stöd i barngruppen, det vill säga olika tecken för olika ord.

3.4 Bearbetning och genomförande av intervjuer

Vi började sammanställa våra intervjufrågor efter det att vi skrivit den teoretiska delen av vårt arbete med inledning, bakgrund och syfte, samt litteraturgenomgång. Anledningen var att vi skulle ha stor kunskap om området och utifrån våra kunskaper på området kunna ställa relevanta frågor angående vårt ämne (Patel & Davidson, 2003). Vi ringde till pedagoger på olika förskolor i södra Sverige och frågade om de ville ställa upp på en intervju. Vi berättade kort vad vårt arbete gick ut på utifrån syfte och bakgrund och de forskningsetiska principerna.

Till de pedagoger som ville ställa upp sände vi, via mail, vårt syfte och bakgrund men även information om hur intervjun var upplagd, med antal frågor, tid, etiska övervägande o.s.v. Vi sände informationen så att informanterna skulle vara väl förberedda inför intervjun och vi upplyste dem om att de kunde höra av sig om de hade frågor. I det mail vi skickade till pedagogerna informerades deltagarna om sin uppgift och vilka villkor som gäller för deras deltagande. Detaljerad information gavs om våra namn. I informationen framgick undersökningens syfte, hur den skulle genomföras, att det var frivilligt att delta och att de intervjuade fick avbryta när de ville under intervjun. Vi berättade hur vi skulle använda det

pedagogerna sagt och att det är konfidentiellt. Att hålla information konfidentiell innebär att det endast är vi som vet vilka pedagogerna är som vi intervjuat och vi kommer att benämna dem vid andra namn samt att allt som kan identifiera dem tas bort i sammanställningen. Vi var tydliga i vår information om etiska överväganden. Efter transkriberingen låter vi de intervjuade få ta del av känsliga avsnitt och tolkningar innan arbetet publiceras (Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, 2002).

Vi valde att inte sända ut några frågor i förväg, som vi tidigare nämnt. Frågorna består av en allmän del med sammanlagt sju frågor och en fördjupningsdel på femton frågor. De allmänna frågorna har fokus på pedagogens bakgrund, fördjupningsfrågorna fokuserar på vårt syfte och vår problemformulering som är: Vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk. Hur ser pedagoger på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk? Frågeformuläret avslutas med en fråga om informanterna har något att tillägga (Patel & Davidson, 2003). Vi har även på ett medvetet sätt försökt hålla oss objektiva under intervjun.

Vid intervjuerna använde vi oss av ljudinspelning och anteckningar. Detta valde vi för att få en fullständig dokumentation. Vi delade upp uppgifterna vid intervjuerna genom att en av oss förde anteckningar och en ställde frågorna. Informanterna fick bestämma tid och plats för intervjun. Vi informerade också informanterna om hur lång tid vi planerade att intervjun skulle ta, på ca 30-40 min. När intervjuerna var färdiga transkriberade vi materialet, överförde från tal till skrift. I resultatet lyfter vi citat från vad pedagogerna sagt och sammanfattar vissa delar i en löpande text. Efter det att vi hade transkriberat vad pedagogerna ordagrant sagt på varje fråga, sände vi dem texten för att få deras godkännande, så att vi kan använda deras svar i resultatet.

3.5 Tillförlitlighet

Vi känner att resultatens tillförlitlighet är stor eftersom alla informanter arbetat och hade barn med annat modersmål än svenska i sin barngrupp. Vi kände att de intervjuade gav ett pålitligt intryck under intervjun. På grund av att vi kunde spela in de intervjuades svar, kunde vi citera dem korrekt och visste att vi inte missat något av deras svar. Efter transkriberingen sände vi de svar vi fått av de intervjuade till de intervjuade, för godkännande och för att de skulle få tillfälle att rätta eventuella missförstånd.

3.6 Metodkritik

Vi valde kvalitativ undersökningsmetod, bestående av intervjuer. Vi känner att denna metod var ett bra val till vår undersökning och vi anser att vi fick ut mycket information och variation av de svar som de intervjuade gav oss. Genom vår metod fick vi möjlighet att gå in på djupet i undersökningen. Vi använde oss även av standardiserade och semistrukturerade form av intervjuer och vi känner att dessa val av metoder gav oss fylliga och utförliga svar. Det var även bra att använda samma frågor i samma ordning, eftersom när vi utgick ifrån den ordningen av frågor blev det lättare att ordna svaren i sammanställningen. Genom mötet med den intervjuade känner vi att det blev en öppen dialog och under intervjun fanns det ett bra samspel mellan oss och de intervjuade. Hade det funnits mer tid, hade vårt undersökningsområde kunnat bli mer omfattande och gett en större spridning av svaren, genom att vi intervjuat flera pedagoger. På så sätt hade vi fått fler svar och fått möjlighet att se om det fanns större variation på de fördjupningsfrågor vi ställt. Ett par frågor känner vi att vi kunnat uttrycka enklare. Frågorna nio till elva var långa och likartade i sina utformningar, vi hade kunnat utforma dem så att det blev tydligare skillnader och kortat ner dem. Antalet av frågor utformades för att ge en så utförlig och fördjupad inblick i vårt forskningsområde som möjligt.

3.7 Val av analysmetod

Vårt val föll på kvalitativ analys, som i sitt resultat visar upptäckter av företeelser, egenskaper och innebörder. Målet blir av denna metod att finna strukturer, processer och variationer av kända eller icke kända egenskaper, företeelser och innebörder (Starrin & Svensson, 1994).

Vi ska i vår bearbetning av analysen varva text och citat från svaren vi fick av de intervjuade och våra egna kommentarer och tolkningar. Genom balansen mellan text och citat och kommentarer, blir det lättare som läsare att följa med i undersökningens resultat (Patel & Davidson, 2003).

4. Resultat

Här kommer vi att presentera de svar på fördjupningsfrågor vi fick av de intervjuade. Vi kommer att behandla en fördjupningsfråga i taget, genom att referera och lyfta citat av svaren från de intervjuade. Intervjufrågorna är indelade under tre olika kapitel: språk, inlärning och betydelse av ett språk samt pedagogers förhållningssätt. Indelningen gjordes för att det ska underlätta för läsaren att få en översikt på de områden vi behandlar. Vi avslutar med en analys av resultatet vi sammanställt.

Citaten är skrivna i direkt anföring, där vi citerat ordagrant vad personerna sagt. När vi i skrift återgett vad personerna sagt i vår intervju, har vi redigerat så att citaten blir läsliga. Svenska språknämnden (2005) nämner att författare får redigera direkt anföring så att citaten blir läsliga.

4.1 Redovisning av resultat

Innan vi går in på frågor om pedagogernas förhållningssätt, behöver vi även veta hur de intervjuade förklarar olika begrepp för att få en insikt om deras tankar om vårt ämne/syfte som är, vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inlärning av ett nytt språk. Hur ser pedagoger på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk?

4.1.1 Språk

Fråga 1: Hur förklarar du begreppet ”modersmål”?

Pedagog 1 förklarade begreppet ”modersmål” som första språk och pedagog 2 förklarade det som ursprungsspråket. Samtliga pedagoger var eniga om att modersmål är det språk som föräldrarna pratar med sina barn. P1 sa att det är det språk man är uppvuxen med, det språk man har ifrån det man föds. Pedagogerna förklarar:

Det första språk man hör, tar efter och lär sig (P1).

Det språk som man talar i sin inre krets, i familjen (P3).

Fråga 2: Hur förklarar du begreppet ”andraspråk”?

Samtliga pedagoger är överens om att ett ”andraspråk” är ett språk som kommer till efter det första språket. Pedagog 1 förklarar det som ett ytterligare språk, men att även föräldrarna kan ha två språk:

Barn kan ha föräldrar som pratar olika språk och att de dessutom lär sig ytterligare ett till språk, vilket då räknas som modersmål eller andraspråk är jag osäker på (P1).

Pedagog 2 och 3 förklarar ”andraspråk” som det språk som tillkommer i det nya landet som barnen flyttar till.

Det språk som de använder här och i det landet de bor i. Det landet de har flyttat till, som blir svenska i detta fall. (P3)

P2 förklarar att andraspråket kan komma in i familjen med en ny förälder eller att det av annan anledning kommer in ett språk till för barnet.

4.1.2 Inläring och betydelse av ett språk

Fråga 3: Vilken betydelse, anser du, har barns modersmål, när de lär sig ett nytt språk?

Samtliga pedagoger är eniga om att det är bra att barnet kan sitt modersmål. P1 förklarar:

Det är viktigt att ha ett språk som är fullständigt och det får man oftast i hemmet tillsammans med föräldrar eller nära anhöriga. Ett fullständigt språk ger större möjligheter till att kunna uttrycka sina tankar och känslor (P1).

P2 anser att det är viktigt att barnen blir säkra på sitt modersmål först och tillägger även att det kan vara möjligt att lära två språk ganska parallellt. P3 menar att det är viktigt att de har sitt modersmål för det är:

... grunden till deras trygghet med deras familj och deras hemland, även om de är födda här i Sverige så har de en tillhörighet (P3).

Fråga 4: Har du lagt märke till att barnen tar sitt modersmål till hjälp, när de ska lära ett nytt språk?

Både P1 och P2 berättade att de inte har lagt märke till det så ofta, men att det händer att barnen gör det. P2 menar att det inte har hänt i det mest aktuella fallet men att hon lagt märke till det innan. P1 lyfter att de händer tillsammans med kamrater som har samma språk:

Inte så ofta, men det händer att de pratar sitt modersmål med kamrater som har samma språk. Oftast förstår barnen när de inte kan göra sig förstådda hos oss genom sitt modersmål och är hänvisade till att försöka lyssna och prata det språk vi kan (P1).

Däremot menar P3 att hon absolut lagt märke till att barnen ta sitt modersmål till hjälp, när de ska lära sig ett nytt språk.

a: Om svaret är ja. När och hur?

P1 berättar att barnen på förskolan har olika språk men deras gemensamma språk blir svenska. Barnen lär sig språk av varandra och P1 menar att det händer att föräldrarna berättat att deras barn talat ett främmande språk hemma. P2 menar att barnet tar sitt modersmål till hjälp när de gäller känslor, P2 belyser:

Det kan ofta bli uttryck, när de blir arga...(P2).

P2 berättade även att på hennes första jobb inom förskolan, fanns en hemspråklärare som kom och undervisade barnen i språk. P3 berättar att barnet tar sitt modersmål till hjälp, när pedagogerna inte förstår vad de menar. Men då förstår pedagogerna ändå inte vad barnen säger.

b: Om svaret är nej. På vilket sätt lär sig barnen det svenska språket?

Pedagogerna 1 och 2 förklarar att samtalet är det viktigaste för att barnet ska lära sig det svenska språket, men lyfter det genom olika förklaringar:

Det är viktigt att vi som arbetar på förskolan pratar tydligt och använder oss av vardagssituationer, måltider, tambursituationer m.m. när vi har möjlighet att prata individuellt med barnen och även visa på de saker vi pratar om. Vi tänker på att

använda bilder och fotografier. Vi använder kroppen, rörelser och alla våra sinnen när det gäller att förklara och förstå. (P1)

Jag kan väl känna att (barnet) tar efter mycket vad de andra barnen säger, men att det ändå blir luckor i själva glosorna, det tycker jag tar tid (P2)

P2 berättar vidare att när P2 sitter och tittar på olika glosor för olika och ting så finns glosorna inte alltid där, fast man tror att de ska finnas. Men det är inte något hinder för barnet i samspelet med andra barn, även om det är luckor i glosorna, men det kan vara svårare att uttrycka sig. P2 berättar att det inte alltid man märker som pedagog att barnet kan ha luckor i glosorna, eftersom det inte är några hinder när barnet är i samspel med andra, och man tror då av denna anledning att barnet förstår mer än vad det gör.

**Fråga 5: Vilka hinder kan uppstå för barnet när det ska lära sig ett nytt språk?
Motivera!**

P1 och P2 pratar om att hindret kan vara att barnet inte kan göra sig förstått, P2 berättar hur det kan bli för barnen när de inte kan göra sig förstådda:

Att det kan bli en frustration och att det kan uppstå konflikter, att det kan bli lite svårare med lugna aktiviteter. Man vill gärna vara med andra kamrater och det kan bli mycket utlopp i kroppen istället när man inte kan använda språket (P2)

Även P3 menar att det blir begränsningar när man ska leka med sina kompisar om man inte kan språket. P3 menar att det hade kunnat bli lättare för barnet att komma in med sina kompisar och veta vad kompisarna säger om det hade funnits en hemspråkslärare. P3 lyfter även att hindret även kan vara att det blir svårt för barnen med kopplingen till pedagogerna. P3 lyfter:

Det är många gånger det, att vi inte kan deras modersmål, att vi inte kan översätta det som barnen vill (P3).

P1 berättar även att när barnet inte lyckas tala det nya språket kan det uppstå hämningar och rädsla för att säga fel. Detta kan leda till att barnet inte pratar förrän barnet vet att det kan språket. P1 menar att detta kan drabba särskilt äldre barn. Avslutningsvis betonar P3 att man som pedagog får hjälpa barnen över hindren på olika sätt.

Det kan i värsta fall då barnet tvingas att bli tvåspråkigt hända att barnet utvecklar två ofullständiga språk. (P1)

**Fråga 6: Vilka möjligheter kan uppstå för barnet när det ska lära sig ett nytt språk?
Motivera!**

Möjligheterna för barnet blir att kunna flera språk tycker P1 och P3.

Att vara tvåspråkig är ju inte dumt, eller flerspråkig(P1).

Det är även möjlighet att det uppstår glädje hos barnet när den lär sig ett nytt språk, menar P1 och P2. P1 lyfter att glädjen uppstår när barnet kan uttrycka sig på flera olika sätt. Samt att en stor fördel blir att barnet kan få ett utökat intresse för att lära sig främmande språk. P2 menar att barnen visar glädje ju mer de förstår av det nya språket. Ju mer barnen lär sig språket, desto lättare har de för att ta kontakt med andra. P2 berättar:

Ja, positivt blir att ju mer du lär dig, desto lättare har du att ta kontakt med andra. Så att man ser en glädje hos barnet ju mer det förstår, det tycker jag! (P2)

P3 talar om den sociala samvaron, att barnet få umgås på förskolan och få nya kompisar, är en möjlighet när barnen ska lära sig ett nytt språk. En stor fördel är att barnen ofta kan hjälpa sina föräldrar. P3 menar att barn lär sig det nya språket snabbare än de vuxna. Det är en stor fördel att barnen kan lära det nya språket snabbt, för föräldrarna kan det nya språket efterhand. P3 betonar även att lära sig ett nytt språk innebär fler möjlighet i framtiden, men att barnen behåller sitt ursprung, P3 förklarar:

Men mera möjlighet, det är ju för framtiden och sen att barnen behåller sina rötter, vart de kommer ifrån. Gör barnen inte det får de inte sitt modersmål heller, så har de inte chans att behålla sina kontakter med sin bakgrund (P3)

Fråga 7: Arbetar du som pedagog med barns modersmål för deras inlärnin g av ett nytt språk? Motivera!

Både P1 och P3 arbetar med barns modersmål för inlärnin g av ett nytt språk men P2 arbetar inte för tillfället med detta.

P1 berättar att man som pedagog härmar barnet genom att säga ord som barnen säger på sitt modersmål, därigenom visar pedagogerna intresse för barnens modersmål. Detta är likadant med föräldrarna när de pratar, att härma ord på deras modersmål. Pedagogerna kanske inte säger orden rätt på barnens språk och visar då att det inte är helt enkelt att lära sig ett nytt språk. Detta gör att barnen vågar härma pedagogerna på det nya språket. P1 har även bett barnen och föräldrarna att lära P1 enkla sånger på deras språk, som de sedan kan använda i barngruppen. Föräldrarna har även skrivit ner sångtexterna för att göra det lättare.

Jag har bett barnen och deras föräldrar att lära mig enkla sånger på deras språk vilka vi sedan har sjungit i barngruppen. Föräldrar har skrivit ner sångtexter vilket gör det lättare, ja inte alltid måste jag tillägga (P1).

P3 berättade att arbetet med barns modersmål för inlärnin g av ett nytt språk sker hela tiden när man umgås, pedagoger och barnen. Detta kan man arbeta med på olika sätt:

...de behöver i alla fall mycket rakare kontakt, mycket mera bilder och vi använder mycket teckenkommunikation, det har jag märkt, det går mycket fortare att lära sig både med tecken och talet (P3).

Fråga 8: Anser du att barnets ålder har någon betydelse när det lär sig ett nytt språk? Motivera!

Det är lättare när de är små då de naturligt härmar efter ord och har heller inga hämningar (P1).

P1 menar att barnet inte har ett fullständigt språk och det är lättare att lära upp till fyraårs ålder. P1 menar att barnen som har bott här sen de var riktigt små pratar bättre svenska och då pratar de även sitt modersmål som de talar i hemmet.

P3 tycker inte att barnets ålder har någon betydelse, därför att barnet känner att de måste lära sig språket i vilket fall som helst. Barnet lär sig det nya språket för att de känner att de lär sig språket för att kunna leka med sina kompisar först och främst. Det som P3 kan känna är ett

slags hinder är att när barnen är riktigt små kan de ha svårt att skilja på när de ska prata språken, hemma eller på förskolan. P3 förklara:

Är det ett litet barn kan det bli lite svårt för barnet att skilja på det här pratar vi hemma, det här pratar vi på förskolan. Så är det för de allra minsta, det kan bli en liten krock där. Lite större barn, de vet att när de kommer innanför dörren här [förskolan] så växlar de och prata svenska. Men annars ska det inte vara något hinder i frågan om ålder (P3).

4.1.3 Pedagogers förhållningssätt

Fråga 9: Hur beskriver du ditt förhållningssätt till barns modersmål för deras inlärnin g av ett nytt språk?

P1 berättar att P1 inte kan barnens modersmål. P1 poängterar:

... hade man kunnat det så hade man använt båda delarna till hjälp (P1).

P1 berättar vidare att man som pedagog kanske försöker visa att man är intresserad av barnens modersmål genom att försöka härma vissa ord. P1 betonar samtal mellan pedagoger och barn, och P1 berättar att det finns barn som inte alls vill prata sitt modersmål på förskolan. P3 tycker att det är viktigt att barnet har både sitt modersmål och lär sig ett nytt för framtiden för att det ska kunna gå så bra som möjligt för barnen. P2 lyfter att det är viktigt att man som pedagog verkligen ska komma ihåg barnen med annat modersmål än svenska:

Ja, det är viktigt att verkligen komma ihåg de barnen, att man kanske förklara lite extra vad det är som ska hända, vad det är man ska göra och varför man gör det som kanske de andra barnen redan vet (P2).

På så sätt får man ha ett annat förhållningssätt, förklarar P2. Barnen behöver mer tid, poängterar P3, och som pedagog bör man ge dem detta. Det är viktigt att veta att barnen förstår vad pedagogerna säger till dem, förstår inte barnen får pedagogerna visa och det tar extra tid. P3 avslutar:

Så förhållningssättet är väl att ge mer tid (P3).

P2 tar även upp förhållningssättet gentemot föräldrarna, som är samma som för barnen. Att verkligen vara tydliga i informationen och ta reda på om de har förstått informationen. Man bör ta reda på om man behöver använda sig av ett annat språk till föräldrarna. P2 berättar att de tidigare använt sig av tolk vid samtal.

Fråga 10: Vad anser du som pedagog är viktigt att tänka på gällande ditt förhållningssätt mot barn när de lär ett nytt språk?

Pedagogerna ger olika svar på denna fråga.

P1 berättar att det är viktigt att barnen får möjlighet att uttrycka sig på olika sätt. P1 menar att det kan vara ansträngande att lära sig genom att bara lyssna. Man behöver olika variationer för att lära sig ett nytt språk, som t.ex. att de ska få möjlighet att måla, rita, arbeta med lera, att få tillfälle att arbeta praktiskt med fingrarna som med lego. P1 använder sig av praktiska saker som fingerlekar, sånger, rörelselekar, flanellograf-sagor (sagor med bilder som fästes på en tavla med flanellyg), sagofigurer, handdockor, fotografier, bilder m.m. De använder detta för att stärka förståelsen av språket.

...det är väldigt ansträngande att bara lyssna och försöka lära sig. Man måste få slappna av ibland och då behöver man flyga bort lite, att använda alla sinnen det är jätteviktigt, rörelse och så (P1).

P1 menar att det är svårt att komma till ett nytt ställe där man inte förstår eller kan göra sig förstådd. Man lär sig lättare ett nytt språk genom att gestikulera, teckna och göra sig förstådd med kroppen under tiden man pratar och använda bilder. P1 berättar om ett barn som behövde saker att pyssla och bygga med samtidigt som barnet tog in och lyssnade, barnet tog in språket parallellt och lärde sig saker praktiskt.

P2 menar att när ett barn med annat modersmål än svenska ska lära sig svenska associerar P2 likheter med när små barn ska lära sig sitt förstaspråk. Det gäller att man som pedagog är tydlig, uppmärksam och observant.

... varför blev (barnet) så arg i den situationen, förstod (barnet) vad kamraterna menade eller är det (barnet) sätt att vara som gör att (barnet) blir så arg (P2).

P2 menar att det är viktigt att man som pedagog går på djupet och funderar på varför vissa saker kan hända kring detta barn. Det är viktigt att man tar reda på hur mycket barnet förstår och vad man kan göra för att hjälpa barnet i den situationen. P3 poängterar att det är viktigt att man som pedagog inte glömmer att barnen har ett annat modersmål än svenska. Det är viktigt att övriga barn i barngruppen får reda på att barnet har ett annat modersmål. Samarbete med föräldrarna är av stor betydelse, om föräldrarna inte förstår vad pedagogerna säger är det viktigt att använda sig av tolk. Det är viktigt att med hela sitt kroppsspråk visa barnet att pedagogerna har ett bra förhållande till föräldrarna och att pedagogerna vill det. P3 betonar att det är:

... viktigt och med kroppsspråk och allting visa barnet att man har ett bra förhållande till föräldrarna och att man vill det, likaväl som till alla andra, men kanske lite extra att de [barnen] ser att hela familjen är välkommen här. Man visar på olika sätt, menar jag (P3).

**Fråga 11: På vilket sätt kan ditt förhållningssätt som pedagog påverka barnets inlärnin-
g av ett nytt språk?**

Det handlar om att skapa trygghet, berättar P1. Genom trygghet vågar barnen prata och språket blir till något roligt för barnen. Att man som pedagog härmar vissa av barnets ord på deras modersmål, visar intresse för deras modersmål och kultur. Detta gör P1 genom att låna böcker som handlar om det land som barnet kommer från och därigenom visa bilder. P2 lyfter att man som pedagog ska uppmuntra och stötta barnet, så därför har P2 de "glasögonen" på sig för att verkligen kunna se hur mycket svenska barnet kan. Med detta menar P2:

... det är viktigt för att då har jag förståelse för om det skulle uppstå någonting, så vet jag vad det kan bero på (P2.)

P3 poängterar hur P3:s förhållningssätt kan påverka barnen, att det hon gör och tycker smittar av sig på dem.

Om jag är positiv precis som allting annat, så blir ju barnen mera positiva. Om jag tycker det är roligt att jag lär mig några ord på deras modersmål till exempel, då tror jag att de tycker det är mera positivt (P3).

P1 berättar även hur viktigt det är att visa intresse för föräldrarna, att genom tolk kunna fråga dem om deras seder, var de kommer ifrån och vad de har haft för upplevelser innan de kom hit till Sverige o.s.v. Genom detta lyfter P1:

Det kan vara barn som har haft det svårt också, upplevt svåra saker och det är viktigt att veta (P1).

Fråga 12: Arbetar du med föräldrarna i ert arbete med barnens språkutveckling? Om ja: Hur?

P1 och P3 arbetar med föräldrarna i arbetet med barnens språkutveckling och P2 svarade nej på frågan. P1 nämner att de samarbetar med föräldrar och barn genom läsning av böcker på både modersmålet och svenska. Detta leder till att både föräldrarna och barnet blir stärkta i deras språkutveckling.

I samverkan med biblioteket så har barnen på vår förskola möjlighet att låna hem en väska som innehåller en bok på deras modersmål och samma bok på svenska. Vi får böckerna utbytt vid behov och vi byter också böcker mellan avdelningarna. Barnen får på det viset ytterligare en möjlighet att stärka sitt modersmål och sitt andraspråk. Vid utvecklingssamtal visar vi fotografier som vi tagit på barnens utveckling. Vi gör som med barnen använder alla våra sinnen, kropp, rörelser för att försöka förstå varandra. Vi ska få datorer till avdelningarna så att vi kan visa bildspel om vår verksamhet samtidigt som vi med orden kan berätta (P1).

Information om böckerna ger pedagogerna ut till föräldrarna både på deras modersmål och svenska, detta är uppskattat av föräldrarna, berättar P1. Pedagogerna poängterar för föräldrarna hur viktigt det är att de pratar sitt modersmål i hemmet. Barnen lär sig oftast språket snabbare än föräldrarna. Barnen lär sig svenska av pedagogerna och de barnen som kan det svenska språket i förskolan.

P3 berättar att det är viktigt att föräldrarna med annat modersmål än svenska ska få samma rättigheter som de andra föräldrarna till information.

... jag vill att de ska få samma rättigheter som alla andra föräldrar till information och att de ska förstå vad vi gör här och berätta för föräldrarna kanske lite mera hur vi, om jag tyckt då att vi arbetar med tecken, mycket bilder, bilder plus text, kanske försöka få fram det, att vi tycker det är viktigt (P3).

P3 menar även att det är viktigt att man som pedagog berömmar och poängterar föräldrars framsteg när de lär sig svenska. P3 har uppmärksammat att föräldrar blir glada när de ser att de kan göra sig förstådda.

Fråga 13: Har du någon gång i förskolans verksamhet, kommit i kontakt med fördomar gällande arbete med barns modersmål? Om svaret blir ja: Exempel?

Samtliga pedagoger hade inte kommit i kontakt med några fördomar i förskolan, gällande arbete med barns modersmål. Men P1 berättar vidare:

Om jag funderar en stund så har jag hört tankar som att: Varför ska det vara nödvändigt med hemspråksträning? Jag tror och hoppas på att förståelsen för det viktiga i att få ett fullständigt språk blir bättre och bättre (P1).

Fråga 14: I Lpfö98 står det att ”Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål” Vad har du för tankar om detta citat?

P1 och P3 tycker att detta är självklart.

Det är självklart tycker jag! Och det blir mer och mer självklart att ju äldre barnen blir att de får mycket hjälp framöver och i skolan också (P3).

P3 talar om fördelningen av barngruppen gällande barn som har samma modersmål, som är annat än svenska. P3 menar att om barngruppen består av stor del av barn med samma modersmål, pratar barnen bara med varandra, på sitt modersmål, och då lär sig barnen inte lika snabbt svenska för behovet inte finns där.

Kommer det ett enskilt barn, ett eller två, då lär de sig snabbare, för de är tvungna att på ett naturligt sätt i leken lära sig (P3).

P3 berättar att de tidigare använt sig av en hemspråklärare som kunde barnens modersmål och som kunde prata deras språk, men att de inte har det i nuläget.

P2 berättar att det handlar om resurser och känner att som enskild förskollärare är det inget man som pedagog kan påverka. När barnen kommer in i barngruppen är det svenskan som gäller, P3 menar att modersmålet har stor betydelse, men att det är viktigt att barnet lär sig svenska så att de kommer in i den sociala kontakten med andra barn. Modersmålet är viktigt i början, men det kan bli konsekvenser om barnet inte lär sig det svenska språket. Särskilt tydligt blir det när barnet ska börja skriva och lära sig formulera sig i skolan, detta märker man kanske inte så mycket av i förskolan. Där känner P2 att det viktigaste är att barnet blir tryggt och att barnet kan kommunicera med sina kamrater. En annan faktor är vilken inställning föräldrarna har till det svenska språket, hur lätt de lär sig språket och hur viktigt det är för dem. Vissa föräldrar tycker att det svenska språket är viktigt för barnen att prata och för andra föräldrar är det modersmålet som pratas mest.

... naturligtvis är båda viktiga, det handlar just om vilken situation, om du ser det just i nuet så tycker jag svenskan är viktig men ser man det som en helhet så måste det vara lättare att ha lärt sig sitt modersmål först innan man lär sig det andra. (P2)

Fråga 15: Vill du kommentera något utöver frågornas innehåll som är betydelsefullt eller vill du tillägga något på frågorna vi ställt?

P1 tycker att det hade varit önskvärt med hemspråksträning. De har ingen hemspråksträning på förskolan men har personer från andra länder som kommer och läser för barnen på deras modersmål och vistas i verksamheten några dagar i veckan. P1 berättar om samarbete med föräldrarna och göra dem delaktiga i verksamheten genom "dropp in" där pedagogerna visar vad de gör på förskolan.

Vi undviker traditionella föräldramöten med en massa information med ord. Orden måste blandas med aktiviteter för att vi ska kunna nå fram till ett gott samarbete (P1).

De har även en tolk vid inskolningssamtal och ibland vid utvecklingssamtal.

Tolken kan också berätta för oss om språk, kultur och traditioner vilket är viktigt att ha kunskap om för att utöka vår förståelse för varandra (P1).

P3 lyfter att det är roligt, det handlar inte bara om modersmål, det handlar om hela deras kultur och att man tar till sig det. Om man tar till sig deras kulturer, musik, mat och så vidare blir det kanske lättare för modersmålinläringen eller det nya språket. Det är viktigt att barnen har en

plats och känner att de har det i förskolan, att barnen får en tillhörighet. P3 nämner att man kan använda sig av sånger. Språket är ett helt paket, det är allt när det gäller barn från andra kulturer och länder. Det stora hjälpmedlet är tecken som gör att man lär sig snabbare språk.

4.2 Analys

I vår analys kommer vi att sammanfatta de intervjuades syn och tankar av de svar vi fick. Vi kommer genom de svar vi fick av de intervjuade försöka tolka och finna likheter och olikheter.

Genom de första fördjupningsfrågorna vi ställde ville vi få en insikt om vilken syn och tankar pedagoger har om vad modersmål och andraspråk är. Vilka hinder och möjligheter som kan uppstå samt barnets användning av sitt modersmål, innan vi går på djupet om förhållningssätt. Vi kan se att de intervjuade har en gemensam syn på våra fördjupningsfrågor, men de har olika tolkningar och olika variationer av svar, som i botten är likartade.

Genom de första fördjupningsfrågorna vi ställde ville vi få fram vad de intervjuade hade för syn och tankar om språk genom att förklara olika begrepp. Samtliga av dem var överens om att ett modersmål var ett språk som föräldrarna pratade med sina barn. Det kom även upp att språket är ett första språk, som barnet var uppvuxen med. Även begreppet andraspråk hade de samma tolkning av, där de nämnde att det var ett språk som kom till efter det första språket. När det gäller inläring och betydelse av ett språk, var samtliga av de intervjuade eniga om att det är bra att barnet kan sitt modersmål. De gav olika variationer av svar. Det framkom att modersmålet gav barnen trygghet att uttrycka tankar och känslor, att det är viktigt att bli säker på sitt modersmål först och att barnen kan lära in två språk "ganska" parallellt. Majoriteten hade uppmärksammat att barnen inte ofta tar sitt modersmål till hjälp när de ska lära sig ett nytt språk, men att det händer. De intervjuade lyfte var att om det hände var det tillsammans med vänner och när barnet skulle uttrycka känslor. En av dem hade absolut lagt märke till att barn gjort det när pedagogerna inte förstod vad barnen menade. När det gäller hinder som kan uppstå för barnet när de ska lära sig ett nytt språk, är ett av hindren att barnen inte kan göra sig förstådda. Det kan även bli begränsningar vid lek, med kopplingen till pedagogerna och att barnet kan bli rädd för att säga fel. När det gäller möjligheter som kan uppstå för barnet när de ska lära sig ett nytt språk, är att det uppstår glädje hos barnet när det förstås. Även att barnet lär sig flera språk och kan uttrycka sig på flera språk, det blir lättare kontakt med andra, sociala samvaron och att hjälpa sina föräldrar med det nya språket. Det blir ökat intresse för flera språk

och att kunna flera språk ger mer möjligheter för framtiden och att barnet behåller kontakten med sitt ursprung.

Vi går nu vidare in på fördjupningsfrågorna om pedagogernas förhållningssätt. Samtliga av de intervjuade är eniga om att barnets modersmål är viktigt och att barnet kan det. En av dem lyfte att det är viktigt att barnet lär sig det svenska språket för att kunna kommunicera med andra. Samtliga av de intervjuade menar att det är betydelsefullt att barnet blir förstådd och förstår och det är även lättare för barnet att komma in i skolan när det kan det svenska språket. De intervjuade tog även upp att det kan bli jobbigt för barnet om det inte kan göra sig förstådd och att det är ansträngande att lära sig ett nytt språk. En av dem menade att barn lär sig ett nytt språk om de är i behov av det. Man kan som pedagog visa intresse för barnens modersmål, detta genom att exempelvis härma barnen med att säga vissa ord på deras modersmål. Att barnen använder sitt modersmål på förskolan när de lär sig sitt andraspråk är accepterat av samtliga vi intervjuade. De intervjuade menar att pedagoger verkligen ska komma ihåg barnen och förklara vad som händer, vad som ska göras och varför man gör något. Man kan som pedagog benämna allt man gör i vardagen och visa de saker pedagogerna och barnen talar om. Barnen behöver mer tid för att förstå vad de andra säger. Även att pedagoger visar tydligt så att barnen förstår vad de menar, vara tydlig i samtal med barnen, att gestikulera och använda hela kroppen detta gäller även till föräldrarna. Pedagogerna vi intervjuade betonade att samtalet är det viktigaste för att barnet ska lära sig det svenska språket. Samtliga betonade att samarbetet med föräldrarna är viktigt och att pedagogen har ett likartat förhållningssätt till barn och föräldrar med annat modersmål än svenska. En av de intervjuade nämnde att de under föräldramöten använder sig av ord som blandas med aktiviteter. Den intervjuade menar att under föräldramöten de gör olika aktiviteter och att de visar informationen konkret. Det är viktigt att pedagogen visar intresse för föräldrarna. Majoriteten av de intervjuade arbetar med föräldrarna i barnets språkutveckling. En av dem nämnde att det är betydelsefullt vilken inställning föräldrarna har till det nya språket.

De intervjuade lyfter att som pedagog är det viktigt att vara tydlig, uppmärksam och observant, att man tar reda på vad barnet förstår och att man som pedagog hjälper dem över hindren som kan uppstå. Barnen ska få möjligheter att uttrycka sig på flera olika sätt. När barnen lär sig ett nytt språk kan pedagoger använda olika arbetsmetoder, t.ex. att barnen ska få rita och använda lera samtidigt som de lär sig ett nytt språk. Det är viktigt att barnen får använda alla sinnen vid inläring av ett andraspråk, att barnen får känna att det är roligt med språk, att man respekterar barnet och dess modersmål, härkomst och att alla språk är viktiga och betydelsefulla. Det är viktigt att barnen känner trygghet och att de ska våga tala, att man

som pedagog stöttar och uppmuntrar barnen. Är pedagoger positiva blir även barnen det. En av de intervjuade lyfter att det hade varit önskvärt med hemspråksträning. Avslutningsvis nämner en av dem att det är viktigt att barnen känner att de har en plats och tillhörighet i förskolan, språk är ett helt paket.

5. Diskussion

Vårt syfte med examensarbetet har varit att undersöka vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk. Hur ser pedagoger på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk? Vi har grundat vårt arbete på två citat från Lpfö98: "Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling (...) Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål" (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10).

I diskussionen kommer vi att ta upp språket och dess betydelse, barns inläring av språk och det centrala i arbetet, om pedagogers förhållningssätt till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk. I diskussionen vi lyfter de svar som vi fick av pedagogerna vi intervjuade och forskning i litteraturdelen.

Många forskare är eniga om att språket är viktigt för människan. Samtliga forskare betonar att språk är ett sätt att kommunicera, att samtala med andra. Det hjälper människor att tänka, lösa problem, få nya kunskaper, dra slutsatser men även att minnas och att bearbeta känslor och upplevelser (Ladberg, 1996; Naucmér m.fl., 1989; Eriksen Hagtvet, 2004; Ladberg & Nyberg, 1996). Vygotskij menar att språket är viktigt för barns inläring, och betonar att språket och dess funktion är grunden för all intelligensutveckling. Piaget instämmer att språket har stor betydelse, men menar att det inte är grundläggande eftersom "i första hand är det barnets utvecklingsstadium som är bestämmande för barns språkutveckling" (Lindén, 1993, s.22). Genom detta märker vi hur viktigt språket är för människan i många olika anseenden. Som Vygotskij och Piaget tog upp är språket även en viktig funktion för människans intellekt och förmåga att kunna hämta in nya kunskaper. Vi anser att som pedagoger är det viktigt att barn med annat modersmål än svenska ska få ha tillgång till sina båda språk och det är även vårt uppdrag. Här blir pedagogernas förhållningssätt viktigt i hur de ser att barnen använder sina båda språk i förskolan. Samtliga av de intervjuade är eniga om att barnets modersmål är viktigt och att barnet kan det. De intervjuade ansåg även att barnen får använda sitt modersmål och sitt andraspråk i förskolan. Det står i Lpfö98 att "[f]örskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål" (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10).

Ladberg & Nyberg (1996) betonar att genom användning av språket så håller man det vid liv. Samtliga av de intervjuade menade att samtalet är det viktigaste för att barnet ska lära sig det

svenska språket. Säljö (2005) poängterar att samtalet är det viktigaste för lärande. Calderon (2006) tar upp att det är viktigt att pedagoger visar att det är accepterat att använda sitt modersmål på förskolan och att pedagogerna uppmuntrar barnen att använda modersmålet.

Både forskning och de intervjuade förklarar att modersmålet är det första språk barnet får och de intervjuade sa att det är det språk som familjen talar. Calderon (2006) skriver att modersmål är det språk barnet lär sig från födseln, men poängterar även att modersmål är det språk som barnet lär sig före de fyllt tre år. Lär barnet in ett språk efter att det fyllt tre år, är det ett andraspråk för barnet. Skuttnabb-Kangas (1981) lyfter däremot andra kriterier för att språket ska nämnas för människans modersmål. Författaren menar att modersmål är det språk man lär sig först, behärskar bäst, använder mest, identifierar sig med och som man räknar, drömmer, tänker och skriver på. Vad som är människans modersmål kan skifta beroende på vilka av dessa kriterier man använder, men kriteriet för det språk *man lär sig först*, ändras inte. De övriga kriterierna har möjlighet till förändring och därför kan man inte se modersmålet som stabilt, utan där ständiga förändringar är möjliga och är under process.

”Minst vart fjärde barn som växer upp i Sverige idag har sina rötter i andra delar av världen. Antingen är de själva födda i ett annat land eller så är deras föräldrar det” skriver Calderon (2006, s.5) och lyfter även att av alla barn på förskolan är det 13-15 procent som har annat modersmål än svenska. Vi anser att som pedagoger måste man kunna möta varje enskilt barn och kunna se till varje barns förutsättningar och på bästa sätt vara till hjälp för dem, ge barnen stöd i deras utveckling för ett framtida liv i samhället. Calderon (2006) menar att pedagogen har som uppgift att förbereda varje enskilt barn för ett framtida liv i samhället. Barnet behöver utveckla många kompetenser både sociala och tankemässiga, för att kunna möta samhället. Pedagoger kan få barnen att känna lust och tillit till sig själva att de kan lära sig nya saker.

Vi vill även betona att pedagogers förhållningssätt har stor betydelse för hur barnen tillägnar sig kunskap och utveckling. Bergem (2000) poängterar att allt vi gör påverkar den andra människan på något sätt. ”Barn gör inte som du säger, utan som du gör” (Ladberg, 2000, s.40). Samtliga av de intervjuade betonade att man som pedagog verkligen ska komma ihåg barnen och förklara vad som händer, vad som ska göras och varför man gör till exempel någon specifik sak. Som pedagog kan man benämna allt man gör i vardagen och visa sakerna pedagoger och barn talar om. Barnen behöver mer tid att förstå vad de andra säger det är då viktigt som pedagog att visa tydligt för barnen så de förstår vad pedagogerna menar. Det är betydelsefullt att vara tydlig i samtal med barnen och att gestikulera och använda hela kroppen detta gäller även till föräldrarna. Ladberg (2003) menar att det är viktigt att pedagogen namnger och talar om det som sker i den dagliga verksamheten, på samma sätt som när

pedagogen talar till små barn som ska lära sig sitt förstaspråk. Loken & Melkeraaen, (1996) poängterar även att saker pedagoger bör ha i tankarna när de arbetar med barn med annat modersmål är ”att möta barnen där de är, att låta det ta tid/att upprepa, att förenkla” (s.37).

Skolverket (2003) har gjort en undersökning år 2001, att det inte funnits tillgång till modersmåls lärare på varje förskola och vi har uppmärksammat att det fortfarande inte finns det. Då måste man som pedagog finna andra sätt att gå tillväga, som de intervjuade har gjort. Man kan inte bara stirra blint på resurser som inte finns, utan som pedagog får man se till sitt förhållningssätt, för pedagogers förhållningssätt har stor betydelse i deras möten med barnen och för förskolans kvalitet detta belyser även Gren (2001). Pedagogerna vi intervjuade hade ingen tillgång till modersmåls lärare på sina förskolor, till barn med annat modersmål än svenska. Även om det inte fanns tillgång till alla resurser, har vi uppmärksammat att finns det ett förhållningssätt hos pedagogerna med vilja och kraft att arbeta med olika metoder och tillvägagångssätt. Även om majoriteten tyckte det hade varit bra om det kommit modersmåls lärare som kunnat hjälpa barnet i dess språkutveckling, försöker pedagogerna finna tillvägagångssätt, andra vägar att gå på och olika metoder för att hjälpa barnen i deras språkutveckling av deras modersmål och andraspråk. Ladberg (1996) framhåller, att om barnet ska lära sig ett språk behöver språket talas av de människor som barnet tycker om, människor som är känslomässigt viktiga för barnet och några som barnet vill vara nära. Om de människor som barnet tycker om talar flera språk, kan barnet lära sig flera språk. Det finns på så sätt ingen gräns för hur många språk ett barn kan lära sig. Men den huvudsakliga anledningen till att människan lär sig ett språk är för att göra sig förstådd.

Vi har uppmärksammat att majoriteten av de pedagoger vi intervjuat hade praktiska metoder som de arbetade med. Vi vill styrka betydelsen av pedagogers förhållningssätt till barns användning av deras modersmål för inläring av ett andraspråk. Detta styrks i både vilka arbetsmetoder pedagoger använder sig av och hur man som pedagog förhåller sig genom att vara bland annat tydlig och visa intresse o.s.v. En av de intervjuade lyfte att det sätt, som de använt för att utveckla barnens båda språk, ledde till att både föräldrarna och barnet blivit stärkta i deras språkutveckling. Calderon (2006) menar att det kräver att barnet omges av vuxna som är aktivt deltagande och stöder barnets språkutveckling. Nauclér m.fl. (1989) belyser att det är viktigt att pedagoger utarbetar ett arbetssätt som hjälper barn att utveckla både sitt modersmål och sitt andraspråk och att de blir delaktiga i båda kulturerna. Loken och Melkeraaen (1996) poängterar att när pedagoger planerar sitt arbete måste de utgå från den barngrupp som finns just på deras förskola. Barn är olika och pedagoger ska därför möta dem där de är, för de har olika förutsättningar och erfarenheter. ”Det är viktigt att barnet

uppmuntras att använda olika hjälpmedel så att språkförståelsen och barnets förmåga att uttrycka sig på hemspråket tas till vara samtidigt som det nya språket gradvis utvecklas” (Loken och Melkeraaen, 1996, s.25). Men som vi även uppmärksammat och vill belysa är det så att ”[v]arje förskola har sin egen situation och det kan därför vara olika saker som man behöver göra för att förbättra barnens språkliga utveckling” (Ladberg, 1996, s.93).

Samtliga av de intervjuade betonade hur betydelsefullt pedagogers förhållningssätt är gentemot barnen även om de nämnde olika saker. Det är viktigt att man som pedagog är tydlig, uppmärksam och observant, att man tar reda på vad barnet förstår och att man hjälper dem över hindren som kan uppstå. De intervjuade nämner även att det kan bli jobbigt för barnet om det inte kan göra sig förstådd och att det är ansträngande att lära sig ett nytt språk. En av de intervjuade menade att barn lär sig ett nytt språk om de är i behov av det. Det är viktigt att som pedagog visa intresse för barnens modersmål, detta genom att exempelvis härma barnen med att säga vissa ord på deras modersmål. Naucleur m.fl., (1989) menar att barn lär sig det som de är i behov av och detta innebär om barnet behöver språket, lär de sig språket. Därför är den bästa språkträningen att sysselsätta sig med aktiviteter där språket behövs. Det som ökar barnets möjligheter att tillägna sig ett språk är barnets självförtroende, trygghet och motivation. Ladberg (1996) framhåller att när barnet ska lära sig ett andraspråk kan det vara ansträngande att tala ett språk som är främmande för barnet. Det kan även vara ansträngande att hitta rätt ord på det främmande språket.

I Lpfö 98 står det att ”[a]lla som arbetar i förskolan skall samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling” (Utbildningsdepartementet, 2001, s.13). De intervjuade betonade att barnen ska få möjligheter att uttrycka sig på flera olika sätt. När barnen lär sig ett nytt språk kan pedagoger använda olika arbetsmetoder, till exempel att barnen ska få rita och använda lera samtidigt som de lär sig ett nytt språk. Det är viktigt att barnen får använda alla sinnen vid inläring av ett andraspråk, att barnen ska få känna att det är roligt med språk, att man respekterar barnet, dess modersmål, härkomst och att alla språk är viktiga och betydelsefulla. Ladberg (1996) menar att barn som är trygga i sig själva och har ett utvecklat modersmål, lär sig ett nytt språk med hjälp av att få öva, lyssna och pröva i lekfulla situationer. Som pedagog är det enligt Ladberg (2003) viktigt att man visar intresse och respekt för barnens språk och bakgrund. Pedagoger kan göra det genom att lära sig viktiga ord på barnets språk och lära sig sånger. Allt detta ger barnen positiva upplevelser och visar att båda språken är av betydelse. Pedagoger kan berätta för de andra barnen om de nya barnen som kommer och på så

sätt väcka intresse. En av de intervjuade berättade att de i barngruppen använt sig av sånger på barnens modersmål.

De intervjuade poängterade att det är viktigt att barnen känner trygghet och att de ska våga tala, att man som pedagog stöttar och uppmuntrar barnen. Är man som pedagog positiv blir även barnen detta, det pedagoger gör utstrålar de till barnen. ”Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande skall prägla arbetet i förskolan. Hänsyn skall tas till barnens olika förutsättningar och behov” (Utbildningsdepartementet, 2001, s.8). Tryggheten är A och O menar de pedagoger som har erfarenhet av att arbeta med flerspråkiga barn i förskolan betonar Ladberg (2003). Genom trygghet och bekräftelse suger barnen in kunskaper. Finns det trygghet och bekräftelse hos barnen, behöver pedagoger inte oroa sig om språket

När det gäller inläring och betydelse av ett språk, var samtliga pedagoger vi intervjuade eniga om att det är viktigt att barnet kan sitt modersmål. Modersmålet ger barnen trygghet och gör att de kan uttrycka tankar och känslor. Det är viktigt att barnen bli säkra på sitt modersmål först och att barnen kan lära in två språk ganska parallellt. Ladberg refererar till (Skolverket, 2002) där det står: ”Det finns till och med forskning som visar att det går bättre att lära sig ett andraspråk om man samtidigt får en god grund i sitt förstaspråk. De båda språken behöver inte konkurrera, utan kan fungera som stöd för varandra” (Ladberg, 2003, s.14). Det finns dock även de barn som har lärt sig svenska utan något stöd i sitt hemspråk, men dessa barn är få. Det beror då oftast på att det inte finns någon hemspråkassistent som kan försäkra sig om att barnet förstår och att de själva blir förstådda. Barnet har lärt sig det nya språket utan att gå vägar över modersmålet. De anser att det kan ta längre tid för barnet att lära sig ett nytt språk om det är ensamt om sitt hemspråk. Detta kräver en stor satsning av både barnet och omgivningen (Loken och Melkeraaen, 1996). Håkansson (2003) menar att det inte finns studier som visar att det ena språket skulle hjälpa det andra. Det är ingen garanti att få en bra behärskning i sitt andraspråk bara för att man har det i sitt förstaspråk.

Modersmålet är mycket viktigt för intellektet eftersom barnet tänker mer obehindrat på sitt modersmål än vad de gör på det nya språket. Vi använder det vi redan kan, när vi lär oss något nytt. Vi relaterar till, jämför med och associerar till våra tidigare kunskaper och minnen (Ladberg, 2000). De intervjuade ansåg även att samverkan med föräldrarna var av stor betydelse för barns språkutveckling. Det nämndes även att det är viktigt att föräldrarna ska få delta i barnets språkutveckling. En av de intervjuade berättade att de har samma förhållningssätt till barn som till föräldrar med annat modersmål än svenska genom att vara tydliga i samtal och föräldramöten. En annan av de intervjuade tog upp att man bör ta reda på

vilken inställning föräldrarna har till det svenska språket, hur viktigt språket är för dem och hur lätt de lär sig det. Calderon (2006) belyser att pedagoger ska visa respekt och stötta föräldrarna i barnens utveckling. De ansvarar för en tillitsfull relation med föräldrarna. Pedagogerna måste ha fått föräldrarnas förtroende för att få barnen att känna sig trygga i förskolan. Naucélér m.fl. (1989) tar även upp vilken inställning föräldrarna har till det svenska språket, påverkar barnets motivation och på så sätt barnets språkutveckling, om föräldrarna vill att barnet ska bli tvåspråkigt eller inte.

5.1 Slutliga kommentarer

Vi har i vår undersökning fokuserat oss på vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk och ville undersöka hur pedagogerna ser på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk? Vi har undersökt detta genom tidigare forskning och kvalitativ undersökningsmetod.

Under processens gång med vårt examensarbete har vi fått nya kunskaper och tankar om pedagogers förhållningssätt till barns användning av sitt modersmål, när de lär sig ett andraspråk. Detta kommer vi ha stor nytta av som blivande pedagoger i förskolan.

Vi anser att vårt examensarbete kan vara till hjälp och som en vägledning för många pedagoger ute i verksamheten. Genom att ta del av vårt arbete hoppas vi att pedagoger ska få nya tankar och idéer och att det ska öppna nya sätt att tänka på angående vårt ämne. Vi vill uppmärksamma pedagoger om hur viktig deras roll i förskolan är och vikten av deras förhållningssätt och arbete. Pedagogers förhållningssätt anser vi vara grunden för förskolans kvalitet. I Lpfö98 står det: "Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling (...) Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål" (Utbildningsdepartementet, 2001, s.10). Det är vårt uppdrag att följa detta och vi anser att vårt arbete kan vara till hjälp för pedagoger att finna sätt att kunna bidra till att barn utveckla sitt modersmål och det svenska språket. Det kräver en stor satsning av varje enskild pedagog att hjälpa barn med annat modersmål in i det svenska språket. Det krävs vilja, motivation och kunskap för att kunna hjälpa barnen och här sätts pedagogers förhållningssätt i fokus och ännu mer om man inte får hjälp av någon modersmåls lärare.

Vi har fastnat för olika delar i vårt examensarbete som vi ser vara viktigt att lyfta fram extra tydligt. *Förhållningssätt* – ännu mer har vikten av förhållningssättet lyfts fram för oss och vi ser ännu klarare vilken stor betydelse det har för förskolans arbete och kvalitet. *Modersmål* –

genom forskning och resultat har vi uppmärksammat att modersmålet har stor betydelse för inläring av ett andraspråk och att barnen ska få behålla och använda sitt modersmål. *Trygghet* – att barnen är trygga är A och O. Både forskning och de intervjuade belyste detta som en viktig del för att barnen skulle kunna lära sig ett andraspråk. Genom att barnen vågar och vill lära sig det, kommer även *motivation och behov* in som viktiga komplement. Som pedagog är det viktigt att få barnen att känna behov och motivation att lära sig ett andraspråk. *Samtal* – att som pedagog tala mycket med barnen och som de intervjuade sa, att samtala och benämn allt man gör, men även att pedagoger är tydliga i samtalet för att barnen lättare ska lära sig ett andraspråk. *Föräldrarsamverkan* – föräldrarna har redan barnets modersmål, och att samverka med dem och visa dem hur viktigt deras språk är för inläring av ett nytt språk är av betydelse. Det finns, tror vi stora möjligheter för att hjälpa både barnen och dess föräldrar in i det svenska språket. *Respekt* – att som pedagog ska man respektera barnet och dess modersmål. Alla språk är lika värda och betydelsefulla. *Visa Intresse* – för barnets modersmål. *Tid* – att man ger barnen tid till att lära sig ett andraspråk. Avslutningsvis vill vi poängtera att vi lever i ett mångkulturellt samhälle, och vi som pedagoger både i förskola och skola sträva efter att det ska bli *en skola för alla*, där man har värdegrunden som en central del: "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen" (Utbildningsdepartementet, 1998, s.7).

6. Sammanfattning

Syftet med vårt arbete var att undersöka vilket förhållningssätt pedagoger i förskolan har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk och hur pedagogerna ser på betydelsen av barns modersmål när de lär sig ett andraspråk.

I litteraturgenomgången tar vi bland annat upp litteratur av Lpfö 98, Gunilla Ladberg, Gisela Håkansson, Skolverket och Calderon. Vi började vår litteraturgenomgång med att lyfta hur forskningen förklarade olika begrepp gällande språkets betydelse där vi gick in på bland annat språk, modersmål, andraspråk. Vi gick vidare in på betydelsen av modersmål för inläring av ett andraspråk där vi tog upp olika delar; lära språk genom språk, historik, övergång mellan språken. Vår litteraturgenomgång ledde fram till vårt centrala undersökningsområde som handlar om pedagogernas förhållningssätt till barn med annat modersmål än svenska, i arbete med barn och till föräldrar. Vi avslutar med problemprecisering.

Vi har i metoddelen använt oss av kvalitativ undersökningsmetod, där vi använde oss av intervjuer som insamlingsmetod. Vi använde oss av semistrukturerade och standardiserade intervjuer. Dessa val av metoder gav oss fylliga och utförliga svar och att strukturen på frågorna var samma. Valet av intervjufrågor utformade vi så övergripande och utförliga för att få ut så mycket information som möjligt av de intervjuade. Vi tar även upp delar som metodkritik, tillförlitlighet och etiska övervägande.

I resultatdelen presenterades alla svar. Vi delade in intervjufrågorna i tre olika kapitel: språk, inläring och betydelse av språk samt pedagogens förhållningssätt. Vi analyserade sedan de svar vi fått från dem intervjuade.

I vår diskussion för vi samman vårt syfte, litteraturen och resultatet från de intervjuade. Här sammanställer vi våra tankar, vilka vi knyter ihop med syfte, litteratur och resultat. Ett underkapitel i diskussionen består av våra slutliga kommentarer där vi tar upp konsekvenser för yrkesrollen och även våra egna tankar och användningen av vårt examensarbete för pedagoger i förskolans verksamhet.

I resultatet har vi kommit fram till vilket förhållningssätt pedagogerna har till barns användning av sitt modersmål vid inläring av ett andraspråk. Vi har funnit lika mönster i pedagogernas förhållningssätt, men de hade även olika tolkningar och olika variationer till svar, som i botten är likartade. De saker som framkom tydligt av de intervjuade och forskning var att det är bra att barnen har och kan sitt modersmål för inläring av ett andraspråk och att de får använda det i förskolan, att barnen ska få känna trygghet, att barn har motivation och behov att lära sig ett andraspråk. Att som pedagog visa intresse för barnets modersmål, och

samtala mycket med barnen, föräldrasamverkan, respekt för barnet och dess modersmål och att alla språk är betydelsefulla, även att man ger barnen tid till att lära sig ett andraspråk. På de sätt som pedagoger förhåller sig är betydelsefullt för att det påverkar barnen, är pedagoger positiva blir även barnen detta, det pedagoger gör utstrålar de till barnen.

Referenser

- Bell, J (2000) *Introduktion till forskningsmetodik, 3: e upplagan*. Lund, Studentlitteratur
- Bergem, T (2000), *Läraren i etikens motljus*, Studentlitteratur. Lund
- Bjurwill, C (2001) *A, B, C och D : vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund : Studentlitteratur. ISBN 91-44-01574-7
- Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund.
- Eriksen Hagtvett B (2004) *Språkstimulering del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- Gren, J (2001) *Etik i pedagogens vardagsarbete*, Liber AB, Stockholm.
- Hedencrona, E & Kós- Dienes, D (2003) *Tvärkulturell kommunikation i förskola och skola*, Studentlitteratur, Lund
- Håkansson, G (2003) *Tvåspråkighet hos barn i Sverige* Studentlitteratur, Lund.
- Ladberg G, (2003) *Barn med flera språk tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle* Liber AB, Stockholm.
- Ladberg, G (1996) *Barn med flera språk tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola och skola*. Liber Utbildning AB, Stockholm.
- Ladberg, G (2000) *Tala många språk*, Karlssons bokförlag.
- Ladberg, G & Nyberg, O (1996) *Barnet och språken: Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj och förskola*. Studentlitteratur, Lund.
- Lindén, N (1993) *Stöd för barns Inläring*, Runa Förslag AB, Sverige
- Loken, A & Melkeraaen, Å (1996) *Fånga språket! När svenska är barnens andraspråk*, Runar förlag AB, Hässleby.
- Naucler K, Welin R & Örgren M (1989) *Kultur och språkmöten om tvåspråkigt arbetssätt i förskolan*, Utbildningsförlaget, Stockholm.

- Patel, R & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. 3 uppl.* Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-02288-3
- Skolverket (2002) *Två språk eller flera Råd till flerspråkiga familjer.* Stockholm: skolverket, 2002 b, citerad i Ladberg (2003).
- Skutnabb-Kangas, T (1981) *Tvåspråkighet*, Liber Läromedel, Lund
- Starrin, B & Svensson, P-E (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori.* Lund, Studentlitteratur
- Strandberg, L (2006) *Vygotskij i praktiken: Bland plugghästar och fuskklappar,* Nordsteds akademiska förlag.
- Svenska språknämnden. (2005) *Svenska skrivregler.* Solna: Almqvist & Wiksell. ISBN 91-21-11280-0
- Säljö, R (2005) *Lärande & kulturella redskap om lärarprocesser och det kollektiva minnet,* Norstedts akademiska förlag.
- Utbildningsdepartementet, (2001) *Läroplanen för förskolan, Lpfö98,* CE Fritez AB, Stockholm.
- (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm : Vetenskapsrådet. ISBN 91-7307-008-4

Föreläsning:

- Ottosson T (2006-11-06) Kvalitativa forskningsmetoder. Kristianstad

Webbaserade källor:

- *Förhållningssätt.* Hämtat från <<http://susning.nu/F%f6rh%e5llningss%e4tt>>. Senast ändrad 16 november, 2002. Hämtat 2 januari, 2007.
- Nationalencyklopedin (2007) *Andraspråk.* Hämtat från <<http://www.Nationalencyklopedin.se>>. Hämtat 2 januari, 2007.
- Skolverket (2005) *Värdegrunden.* Hämtat från <<http://www.skolverket.se/sb/d/830/a/4873>>. Senast granskad 10 november, 2005. Hämtat 1 januari, 2007.
- Skolverket (2003) *Flera språk- fler möjligheter - utveckling av modersmålstödet och modersmålsundervisningen.* Hämtat från publikationer i <<http://www.skolverket.se>>. Publicerad 2003. Hämtat 2 januari, 2007.

- Calderon L (2006) *Komma till tals – flerspråkiga barn i förskolan*, Tryck Davidsons Tryckeri AB, Växjö, ISBN:91-85128-79-1. Hämtad från Myndighet för skolutveckling <<http://www.skolutveckling.se/publikationer/>>. Publicerad 2004. Hämtad 29 december, 2006.

Bilaga 1

Frågor till intervju

Allmänna frågor

1. Ålder?
2. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
3. Hur länge har du arbetat här?
4. Hur länge har du sammanlagt arbetat med barn med annat modersmål än svenska i förskolan?
5. Hur många barn är det i din barngrupp?
6. Hur många barn har annat modersmål än svenska, i din barngrupp?
7. Har du läst någon annan utbildning eller kurs utöver lärarutbildningen? (Denna fråga blev struken)

Dessa frågor utgår ifrån barn med annat modersmål än svenska. Fördjupningsfrågor

Intervjufrågor:

1. Hur förklarar du begreppet ”modersmål”?
2. Hur förklarar du begreppet ”andraspråk”?
3. Vilken betydelse anser du, har barns modersmål, när de lär sig ett nytt språk?
4. Har du lagt märke till att barnen tar sitt modersmål till hjälp, när de ska lära ett nytt språk?
a: Om svaret är ja. När och hur?
b: Om svaret är nej. På vilket sätt lär sig barnen det svenska språket?
5. Vilka hinder kan uppstå för barnet när det ska lära sig ett nytt språk? Motivera!
6. Vilka möjligheter kan uppstå för barnet när det ska lära sig ett nytt språk? Motivera!
7. Arbetar du som pedagog med barns modersmål för deras inläring av ett nytt språk?
Motivera!
8. Anser du att barnets ålder har någon betydelse när det lär sig ett nytt språk? Motivera!

9. Hur beskriver du ditt förhållningssätt till barns modersmål för deras inlärnin g av ett nytt språk?
10. Vad anser du som pedagog är viktigt att tänka på gällande ditt förhållningssätt mot barn när de lär ett nytt språk?
11. På vilket sätt kan ditt förhållningssätt som pedagog påverka barnets inlärnin g av ett nytt språk?
12. Arbetar du med föräldrarna i ert arbete med barnens språkutveckling? Om ja: Hur?
13. Har du någon gång i förskolans verksamhet, kommit i kontakt med fördomar gällande arbete med barns modersmål? Om svaret blir ja: Exempel?
14. I Lpfö98 står det att ”Förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål” Vad har du för tankar om detta citat?
15. Vill du kommentera något utöver frågornas innehåll som är betydelsefullt eller vill du tillägga något på frågorna vi ställt?